

MOKSLO LIETUVA

2006 m. spalio 12–25 d. LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 17(351)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 2 Lt

Kad neliktume mokslo šalikelėje

TARPTAUTINĖS MOKSLO DRAUGIJOS AMPERE IR ALEXANDER VON HUMBOLDTO FONDO BENDRAS SEMINARAS VILNIAUS UNIVERSITETE

Rugsėjo 16–21 d. Vilniaus universitete, taip pat Nidoje vyko Tarptautinės mokslo draugijos AMPERE specializuotas kolokviumas ir Alexander von Humboldto fondo seminaras *Moderniųjų medžiagų tyrimai spektriniais ir difrakciniais metodais*. Apie tai kalbamės su Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto dekanu, Alexander von Humboldto fondo stipendiatu prof. Jūru Baniu ir Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedros profesoriumi, AMPERE komiteto nariu prof. Liudviku Kimčiu.

Apie tai skaitykite 2 p.

Profesorius Liudvikas Kimtys, Leipcigo universiteto profesorius Dieteris Michelis ir Liublijanos Jozefo Stefano instituto profesorius Robertas Blincas

Vaduojantis iš utopijos

Humanitarinių ir socialinių mokslų vertinimo, finansavimo ir plėtros aktualijos aptartos Lietuvos mokslininkų sąjungos būstinėje. Šių mokslų padėtimi ir likimu susirūpinusių įvairių institucijų atstovai išklause švietimo ir mokslo ministrės patarėjo Giedriaus Viliūno trumpą pranešimą, kas šiais klausimais daroma ministerijoje.

Panašūs klausimai buvo svarstomi praėjusį pavasarį Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, kur su lituanistais susitiko tuometinis švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas, ministerijos sekretorė Danguolė Bublienė ir ministro patarėjas Giedrius Viliūnas. Lituanistai išreiškė savo nepasitenkinimą šalyje vykdoma mokslo politika, ypač humanitarinių ir socialinių mokslų srityje, šių mokslų vertinimo ir finansavimo reikalais.

Dr. G. Viliūnas 20 metų dirba Vilniaus universitete, yra švietimo ir mokslo ministro, pastaruoju metu – ministrės, patarėjas, taigi galima sutikti, kad kilusias problemas mato tarsi iš dviejų pusių – humanitaro ir ministerijos darbuotojo pozicijų. G. Viliūnas jau spėjo patirti, kas vyksta Finansų ir Ūkio ministerijose, Vyriausybėje ir kitose interesų grupėse, pavyzdžiui, Žinių ekonomikos forume.

Nukelta į 4 p.

10 p.

„FERMENTO“
ATSTOVYBĖ
DIDŽIOJOJE
BRITANIJOJE

11 p.

EUROPOS
GLOBALIZACIJOS
FONDO
PARAMA

13, 16 p.

LAPTEVIEČIAI
PASTATĖ
PAMINKLĄ

14 p.

KOKIOS
REIKIA
„MOKSLO
LIETUVOS“

15 p.

PASAULIO
MOKSLO
NAUJIENOS

Gedimino Žemlicko nuotraukos

[konferencijos atidarymą renkasi profesoriai Robertas Blincas, Hartmutas Fuessas, Karlis Bormanis ir Dieteris Michelis

Kad neliktume mokslo šalikeleje

Renginio atidarymo kalbą sakė prof. Dieteris Michelis, greta jo – Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto dekanas prof. Jūras Banys

Atkelta iš 1 p.

A. Humboldto fondo stipendiatai

Mokslo Lietuva. Gerbiamieji profesoriai, būtų įdomu sužinoti, kokia yra šio renginio istorija.

Jūras Banys. Aleksander von Humboldto fondo stipendiją Vokietija skiria mokslininkams iki keturiasdešimties metų, stipendiatų atranka vyksta pasauliniu lygiu. Vokiečiai patys atranka darbų autorius, kuriems skiria šią stipendiją.

ML. Ar daug „humbolteičių“, t. y. Humboldto stipendiatų turime Lietuvoje? Ar šią stipendiją dažniausiai gauna tik tikslųjų mokslų atstovai?

Liudvikas Kimtys. Ši stipendija skiriama nepriklausomai nuo mokslo šakos, srities ar krypties. Tarp A. Humboldto stipendininkų yra buvę: ekonomistė prof. Kazimira Danutė Prunskienė,

filosofas ir politikas prof. Justinas Karosas, buvęs Lietuvos ambasadorius Vokietijoje Vaidevutis Gerlavičius ir nemažai kitų Lietuvos mokslo žmonių. Tarp jų – ir mūsų fakulteto dekanas prof. Jūras Banys, bei Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedros vedėjas prof. Vytautas Balevičius.

ML. Kaip tampama A. Humboldto stipendininku? Reikia tobulintis kuriame nors Vokietijos universitete?

J. Banys. Vokietijoje gali ir nesitobulinti. Turi parašyti projektą, susirasti profesorius, kuris priimtų ir sudarytų darbo sąlygas. Vadinasi, projektas turi būti įdomus. Visi projektai Vokietijoje surenkami, užpildomos anketos, ir recenzentų komisija juos išnagrinėja. Projektai reitinguojami, paskui renkasi Humboldto komitetas ir atranka geriausių darbų, kurių autoriams skiria stipendijas.

ML. Kurie iš Lietuvos fizikų yra gavę tą stipendiją?

„Mokslo Lietuvos“ pašnekovai – prof. Jūras Banys ir prof. Liudvikas Kimtys

J. Banys. Stipendiatų fizikų yra gana daug. Be anksčiau išvardytųjų galima prisiminti Kęstutį Staliūną, habil. dr. Kęstutį Pyragą, habil. dr. Bronių Kaulakį, ir dar vieną kitą. Nereikėtų pamiršti ir chemiko prof. Eimučio Juzeliūno.

Užmegztas tarpinstitucinis bendradarbiavimas

ML. Kaip kilo mintis vietoje AMPERE specializuoto kolokviumo ir Alexander von Humboldto fondo seminaro rengti vieną bendrą renginį?

J. Banys. A. Humboldto fondas buvo paskelbęs savo buvusiems stipendiatams bendradarbiavimo programą – savo grupės su kuria nors Vokietijos tyrinėtojų grupe. Tai vadinamoji partnerystės programa. Pagal informaciją interneto puslapyje pirmasis projektą parašė mūsų fakulteto profesorius Vytautas Balevičius, ir man pasiūlė parašyti pagal paskelbtos naujos programos reikalavimus. V. Balevičius savo projektui finansavimą gavo, pavyko gauti ir mums, projektą pateikusiems vėliau. V. Balevičiaus projekte dalyvauja trys Vilniaus universiteto Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedros fizikai bei Darmštato technologijos universiteto mokslininkai. Tai V. Balevičiaus ir prof. dr. H. Fuesso bendras darbas.

Man pavyko užmegzti bendradarbiavimo ryšį tarp mūsų fakulteto feroelektrikų fizikų ir Leipcigo universiteto atitinkamos tyrėjų gru-

pės. Šį projektą inicijavo prof. G. Völkelis, bet jam teko išeiti į pensiją, tad jo projektą perėmė prof. R. Böttcheris ir prof. D. Michelis.

Taigi du lygiagretūs projektai buvo vykdomi tarp Vilniaus ir Darmštato technologijos universitetų bei tarp Vilniaus ir Leipcigo universitetų. Projektuose buvo numatyta rengti bendrus seminarus, nes dirbant vienoje srityje pribrepta būtinybė aptarti savo darbus.

Svarstant, kaip rengti tuos seminarus, kilo mintis vietoj dviejų mūsų seminarų suorganizuoti vieną didesnį, į kurį būtų galima pakviesti ir svečių iš kitų šalių. Todėl į dabartinį seminarą Vilniuje yra atvykę Slovėnijos, Rusijos, Suomijos fizikų.

Pertraukėleje po atidarymo su buvusiais mokslų akademijų prezidentais – Slovėnijos – prof. Robertu Blincu ir Lietuvos – prof. Benediktu Juodka kalbasi prof. Juozas Vidmantis Vaitkus

L. Kimtys. Jau prieš dvejus metus tos dvi tyrėjų grupės susijungė ir „nelietuvišku metodu“ surengė bendrą seminarą. O šiemet vykstantis seminaras yra dar labiau išplėstas. Vyksta gražus tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Dabartinis seminaras dar labiau išplėstas, nes tai AMPERE ir A. Humboldto fondo bendras seminaras.

1999 m. Vilniuje vyko AMPERE draugijos kolokviumas *Molekulių dinamika ir fiziniai virsmai*, man teko jį organizuoti. AMPERE – tai europinė fizikų draugija, kuri koordinuoja magnetinio rezonanso ir panašių sričių mokslinius darbus. Draugija leidžia žurnalus, taip pat į šį seminarą yra atvažiuos tarptautinio žurnalo *Applied Magnetic Resonance* vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja, kuri čia rinks straipsnius, tai skirs visą žurnalo numerį.

Taip pat ir Didžiojoje Britanijoje leidžiamas fizikinių virsmų žurnalas – *Phase transitions* žada vieną numerį skirti Vilniuje skaitytiems pranešimams. Tai irgi ISI žurnalas.

Įžymybių būryje

ML. Gerbiamasis prof. Liudvikas Kimty, kiek žinau, esate vienintelis fizikas iš Lietuvos, išrinktas į AMPERE draugijos komiteto narius.

L. Kimtys. Iš Baltijos šalių tame komitete esame dviese, kartu su estu akad. Endeliu Lippmaa. Į komitetą Anglijoje vykusiame AMPERE kongrese slaptu balsavimu buvau išrinktas 1996 metais. Iš AMPERE draugijos veikloje dalyvaujančios valstybės komitete yra po vieną narį, yra tarp jų ir Nobelio premijos laureatų – tai Richardas Ernstas ir Karlas Aleksandras Mülleris iš Šveicarijos. Šiame Vilniaus renginyje dalyvauja prof. R. Blincas, buvęs ilgametis AMPERE draugijos prezidentas. Dabar šios draugijos prezidentas yra vokiečių prof. W. Spiessas.

Šiemet vyksta net keturi AMPERE renginiai – tai aktyvi draugija. Į Vilnių atvažiuo ne itin daug jos narių, nes mokslo žmonėms ne visada lengva atitrūkti nuo savo darbų.

J. Banys. Iš kitų žymesnių dalyvių paminėčiau prof. H. Fuessą, kuris yra Vokietijos kristalografijos draugijos prezidentas ir buvęs Europos kristalografijos draugijos prezidentas.

Dalyvauja prof. D. Michelis, Leipcigo universiteto Fizikos fakulteto dekanas, vėliau nuėjęs į politiką, išrinktas Leipcigo miesto tarybos nariu.

L. Kimtys. Pagal AMPERE liniją vienas žymiausių mokslininkų yra H. H. Limbachas, žymus Berlyno laisvojo universiteto profesorius. Nemažai dalyvauja ir chemikų, nes tokie renginiai vienija fizikus ir chemikus.

Konferencijos dalyviai aktyviai bendravo

Konferencija gana specializuota, joje kalbama ne apie viską, kas rūpi medžiagotyriminkams, bet dėmesys telkiamas į modernių medžiagų tyrimą spektrometriniais ir difrakciniais metodais.

Apie bendradarbiavimą

ML. Užsiminėte apie tarptautinį fizikų bendradarbiavimą. Ar tas bendradarbiavimas kyla iš pačių tyrinėjimų būtinybės, o gal vien iš noro bendradarbiauti?

L. Kimtys. Spektroskopijos ir kiti metodai, idėjos, pagaliau medžiagų mokslas labai vienija atskirų grupių darbą. Todėl norint pasiekti išties reikšmingų rezultatų, bendradarbiavimas yra būtinas.

J. Banys. Prof. Michelis iš Leipzigo jau seniai bendradarbiavo su Darmštato kolega prof. H. Fuessu, bet abiejų šių Vokietijos universitetų fizikams pradėjus bendradarbiauti su Vilniaus universitetu, užsimezgė labai glaudus ryšys ir tarp pačių vokiečių kolegų.

ML. Ir išeina taip, kad per Vilnių Darmštato ir Leipzigo fizikai pradeda draugauti?

J. Banys. Bendradarbiavo ir iki tol, tačiau kyla ir anekdotiškų situacijų. Štai mes bendraujame su prof. H. Fuessu iš Darmštato universiteto. Tame universitete dirba ir prof. Doru Lupascu, su kuriuo kartu intensyviai dirbame ferometrikų fizikos krypties darbus. Tai štai prof. D. Lupascu pasiūlė iš savo projektui numatytų lėšų semestru iš Vilniaus paimti tris studentus ir mokėti jiems stipendijas. Staiga gaunu prof. H. Fuesso skambutį su priekaištu: kodėl jam nieko apie tai nesakyta, nors jis taip pat dirba tame projekte... Šiuolaikiname moksle negali būti atsiskyres, privalai bendrauti ir bendradarbiauti su daugeliu žmonių.

Kai vežimas statomas prieš arklį

ML. Kuo šis renginys aktualus Lietuvai? O gal visa, kas siejasi su fundamentiniu mokslu ir didina žinių kiekį, gilina kompetenciją, integruoja į tarptautinį mokslą mums ir yra svarbu?

J. Banys. Apie kokį taikymą be fundamentinio mokslo galima kalbėti? Tai nesąmonė. Nerasime valstybės, kuri turėtų išplėtotą pramonę, naujausias technologijas, bet neturėtų stipraus fundamentinio mokslo. Antraip būtų vežimo kinkymas prieš arklį. Kai atrandami reiškiniai, išsiaiškinamos jų priežastys,

ateina laikas taikyti. Savo studentams dažnai primenu mokslo istorijos pavyzdį. Heinrichas Herzas, atlikdamas fundamentinius tyrimus, atrado elektromagnetines bangas, tačiau nesuvokė jų reikšmės. Sakė: „Tai labai įdomus žaislas, bet praktinio taikymo jis niekada neturės“. Jeigu Herzas būtų buvęs verčiamas užsiimti tik taikomaisiais darbais ir nebūtų gavęs lėšų fundamentiniams tyrimams, tai kada dar žmonija būtų įgijusi radiją, televiziją, mobiliuosius telefonus ir visa kita? Tad apie kokius taikomuosius tyrimus galima kalbėti be fundamentikos? Rūpindamiesi vien taikomaisiais tyrimais, nusirisime giliai į duobę.

L. Kimtys. Lietuvoje dažnai viskas priešingai, iš fizikų taip pat reikalaujama pirma pritaikyti, o paskui imtis fundamentinio mokslo. Ir tai ne vien mūsų laikų „išradimas“, tokių tendencijų buvo ir tarptautiniuose laikais. Apipavidalinant disertaciją, reikėdavo iškart numatyti, kur galėtų būti pritaikomi to darbo rezultatai. Net apgyrus disertaciją, tekdavo vaikščioti po institucijas ir rinkti duomenis, kur visa tai pritaikyta.

Tokiuose reikalavimuose buvo tam tikros racijos, kurių labai taikliai atskleidė žymus Rusijos mokslininkas Andrejus Kitaigorodskis. Jis taip apibūdino mokslą: tai asmeninio žinių troškimo patenkinimas valstybės sąskaita. Stengiantis išvengti vien žinių troškimo tenkinimo, gal ir reikia, kad mokslo rezultatai būtų įprasminami. Tačiau nereikėtų pirma taikyti, o tik paskui daryti, mokslą.

Kur dingsta jaunimas

ML. Beveik visada tarptautiniuose ir vietiniuose renginiuose pasigen-

du jaunų veidų. Nejaug studentams neįdomu? O juk organizatoriai gražiu skelbimu kvietė ateiti visus studentus.

J. Banys. Kartais „suveikia“ lietuviškas kuklumas. Čia susirinkę mokslo „tūzai“, kurie kalba jau visai kitu lygmeniu. Visų kursų neišklaušęs studentas arba net ir baigęs universitetą absolventai čia gali pasijusti ne visai savo vietoje.

Į tarptautinę konferenciją Lenkijoje nusivežiau du doktorantus. Vis dėlto mokslas – tai ne studijos. Mano doktorantai pasiklausė pranešimų ir važiuodami atgal galėjo pasakyti tik tiek: „Mums reikės dar labai daug mokytis“. Deja, taip yra.

Galėtume nueiti į Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką, kur surinkti visi disertacijų autoreferatai. Paimkime filologų, istorikų, teisininkų darbus, juos skaitydami kone viską suprasime. Bent jau esmę. Tačiau jau pirmieji fizikos, chemijos, matematikos disertacijų sakiniai ne tos srities žmonės iškart varys į neveltį. Nieko negalima suprasti. Tai visai kitokie mokslai, kur reikalingas specialus pasirengimas.

Darbas ir mokslas – tai ne pasilinksminimas

ML. Vis dėlto net humanitarinių ir socialinių mokslų konferencijose iš-

Visose konferencijose rimtai dirba Berlyno laisvojo universiteto profesorius Hansas Heinrichas Limbachas

vysime ne tiek jau daug studentų. Matyt, studentai neturi įpročio eiti į konferencijas.

J. Banys. Tai visuotinė problema. Kiek tenka dalyvauti tarptautinėse konferencijose, taip pat užsienio šalyse, studentų jose matau nedaug.

ML. Pernelyg didelė specializacija ir jaunimui neįdomu?

Impulsiivių diskusijų momentas: Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas Juodka ir prof. Liudvikas Kimtys

L. Kimtys. Štai pasakėte žodį neįdomu. Jaunimui išties labai svarbu, kad būtų įdomu. Dabar mūsų švietimo sistema jaunimą orientuoja taip: pirmiausia turi būti įdomu, patrauklu ir malonu. Mokytojai verčiami taip perteikti dėstomą dalyką, kad moksleiviai jaustų vien tik pasitenkinimą.

ML. Ar tai blogai?

J. Banys. Tokia nuostata ydinga.

Populistinis mokymų dalykų ir apskritai mokslo suvokimas žalingas. Mano dukra baigė vidurinę, sūnus tebesimoko. Ir ko mokosi? Dailės, etikos, šokių, fizinio lavinimo, istorijos... O juk gyvename XXI a., technologijų laikais. Iš kur vaikai išmoks matematikos, chemijos, fizikos, jeigu tų mokslų programos nedovanotinai sumažintos? Nejaug visą gyvenimą tik dainuos, šoks aplink berželį rateliu ir dar apsiavę vyžomis? Kaip parodė priėmimo į aukštąsias mokyklas egzaminai, ankstyva specializacija vidurinėje mokykloje visiškai nepasiteisino. Baigę humanitarinio profilio klases jaunuoliai užsikerta sau kelią studijuoti daugelį dalykų. Išduodant brandos atestatą, visų abi-

turientų bazinis žinių lygis turi būti vienodas. To nebus, kol visi vaikai „su džiaugsmu“ eis į mokyklą. Žmogus turi išmokti dirbti, įveikti sunkumus. Darbas – tai ne pasilinksminimas. Mokyti yra sunku, ir vaikai turi išmokti įveikti sunkumus dar mokykloje, įprasti prie labai sunkaus protinio darbo.

Vis dėlto yra tikrų mokyklų ir tikro mokslo

ML. Ir vis dėlto yra mokyklų, į kurias vaikai eina su džiaugsmu.

L. Kimtys. Kai kurių mūsų kolegų vaikai lanko privačias vidurines mokyklas – Jėzuitų gimnaziją, Vilniaus licėjų ir kitas. Matau, kad jie išties eina kaip į šventę. Privačiose mokyklose griežtesnė disciplina, vidinė drausmė, mokyklos uždaro, bet kas ten nelandžioja, ir iš moksleivių išreikalaujama išmokti užduotus dalykus. Baigusieji tokias mokyklas be problemų patenka į geriausius universitetus.

J. Banys. Mano dukra mokėsi licėjuje. Ten tokia tvarka: už kontrolinį darbą gavusieji nepatenkinamą pažymį (paprastoje mokykloje tuo ir baigtųsi – mokytojas liktų kaltas) lieka po pamokų ir su mokytoju rašo antrą kontrolinį darbą. Jeigu vėl blogai parašo, tenka rašyti trečią ir taip tol, kol visų pažymiai bus geri, tema bus išmokta.

ML. Štai kur mus nuvedė ši diskusija, o kaip visa tai susieti su AMPERE ir A. Humboldto konferencija?

J. Banys. Mokslas ir jo siekimas yra labai platus dalykas. Mes, tyrinėtojai, tam tikra prasme visi esame nuolatiniai mokiniai: jeigu sėdėsi užsidaręs ir nežinosi, kas naujo vyksta tavo srities ar krypties moksle, tai bus užtikrintas riedėjimas atgal. Dabar einame į sesiją, kurioje vokiečiai skaitys pranešimus apie tai, ką savo laboratorijose darė prieš savaitę ar dvi, kokios tendencijos ir naujos kryptys užsimezga moksle. Nebendraudamas, nedalyvaudamas konferencijose, gali būti tik mokslo šalikelėje, o ne mokslo kelyje.

L. Kimtys. Galima kalbėti apie internetą ir kitas informacines technologijas, bet visa tai nepakeičia žmogiškųjų ryšių. Labai svarbu, kad nuvežę svečius į Nidą, turėsime apskritojo stalo diskusiją su prof. H. Fuessu. Į Lietuvos fiziką ir kitus mokslus ateina visai kitas lygmuo, tai pastebi mūsų renginiuose dalyvaujantys svečiai – tiek iš Rytų, tiek iš Vakarų, ir tai svarbiausias dalykas. Todėl tokie renginiai ir palieka žymę Lietuvos moksle.

Paskaitos įtemptai klauso Getingeno universiteto (Vokietija) profesorius Martinas Suhmas, o nekantrus jaunimas neatidėlioja diskusijų

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

Pasak ministro patarėjo Giedriaus Viliūno, labai svarbu kalbėtis su mokslininkų sociumu nariais, nes viešumas – vienintelis kelias, norint, kad mokslininkų sociumas suprastų ir priimtų ministerijos sprendimus.

Per vėlu, traukinys nuvažiuo?

Tačiau ne visi taip mano. Antai istorikas Alfredas Bumblauskas labai skeptiškai nusiteikęs visų šių raidos ir plėtros dokumentų, lygiai kaip ir jų viešo aptarinėjimo atžvilgiu, nes „negrįžtamai pavėluota ir nebėra į ką modeliuoti net ir gerų dokumentų nuostatų“. Humanitarai baigia išsibėgioti, nes visose valstybinėse struktūrose yra geriau negu moksle. Jaunimas tiesiai sako: „Gėda prisipažinti, kad dirbame Vilniaus universitete, nes tai *durniausias* darbas“. Einama prie to, kad nebebus kam dėstyti, nes geriausių neprivilios, dėstytojo ir net profesoriaus prestižas šiandien gerokai smukęs. Dar užsilikusieji moksle ir katedrose greitai išeis daryti ekspertizų ar teikti kitų geriau apmokamų paslaugų, nes darbas universitete nepasiteisina.

Humanitarai ir socialinių mokslų atstovai, atrodo, linkę net šiek tiek atsiritoti nuo gamtos ir tikslųjų mokslų, bent jau taip aprašomame susitikime atrodė šių eilučių autoriui. Matyt, įtakos turi mokslo vertinimo kriterijai, kuriuos iš širdies diegė būtent šių „rūščiųjų“ mokslų atstovai. A. Bumblauskas net stebisi, kodėl tarsi pamiršta, kad mūsų gamtamoksliai yra išugdyti sovietinės karinės pramonės. Juos visą laiką norėjo perimti, o ir dabar noriai perima Vakarai, yra galimybės dirbti NATO programose ir bent tuo Lietuvos mokslininkai gali pasinaudoti. Išėjus iš uždaro sistemos, vieni mokslai Vakarams reikalingi, o kiti, t. y. humanitarinių mokslų nariai, turi patys ieškoti, kaip išgyventi, veržtis į tarptautines programas. Ir pati valstybė verčia tai daryti.

Pagaliau ir patiems humanitariniams bei socialiniams mokslams yra visiškai nelygiavertės sąlygos. Iš universiteto išėję teisininkai ir ekonomistai jaučiasi reikalingi daugelyje sričių, išsikelia sau palankius reikalavimus, o bankuose gauna tokius atlyginimus, kad apie būsimas doktorantūras iškart nustoja galvoti. Jiems nereikia, nes ir šiandien turi viską, apie ką kitas gali tik svajoti. Universitete džiaugiamasi, kad kas nors dar ateina į doktorantūrą.

Sarkastiškai ir skausmingai skamba A. Bumblausko neviltinga prognozė: uždarysime universitetus, suspenduosime studijų programas ir eisime konkuruoti kaip atskiros tyrimų grupės – nereikės jokių nuolaidų dėl studijų. Profesorius jau nebetiki geromis būsimomis permainingomis ir vis tobulinamais ministerijos dokumentais, nes nebėra į ką apeliuoti. Per vėlu. Bet kurioje kompiuterių firmelėje galima uždirbti daugiau negu dėstydamas universitete. Visuomenėje neliko ir darbo universitete prestižo suvokimo.

Gal dar galima susikalbėti?

A. Bumblausko išdėstyta pozicija galima apibendrinti dviem žodžiais: per vėlu, tačiau kitas susitikime dalyvavęs istorikas – Alvydas Nikžentaitis nėra toks pesimistas, antraip nebūtų inicijavęs šio susitikimo. Svarbu mėginti

Humanitarai: filosofas Vytautas Radžvilas ir literatūrologas Giedrius Viliūnas

Vaduojantis iš utopijos

susikalbėti, – tokia A. Nikžentaičio nuostata. Kaip sekėsi susikalbėti bent jau šiame susitikime, pamėginame išryškinti per vieną kitą aspektą, o A. Bumblausko mintys (beje, išdėstytos beveik diskusijos pabaigoje, tad įgijo lyg ir apibendrinamąjį pobūdį) tebus savotiška įžanga į publikaciją. Dar pažymėsime, kad šį susitikimą inicijavo ne kuri nors garbinga institucija, bet patys mokslininkai, suinteresuoti humanitarinių ir socialinių mokslų išlikimu Lietuvoje. Tai visuomenės iniciatyva, rodanti ir tam tikrus naujus pokyčius mūsų mokslinio sociumo gyvenime. Nepasikliaudami vien tik valstybės institucijų „gerais ketinimais“, išmintingais ministrais ar valstybės vadovais visuomeninės ir profesinės mokslininkų organizacijos bei pavieniai jų nariai patys imasi atsakomybės už savo srities ar mokslo likimą. Demokratinėje visuomenėje taip ir turi būti, nes „gero pono“ ar „geros ministerijos“ laikai bent jau tam tikro mokslininkų dalies sąmonėje grimzta į praeitį kaip neišsipildanti utopija.

Susitikime dalyvavo 10 asmenų, antra tiek kviestųjų neįstengė atvykti. Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas, M. Romerio universiteto Politikos mokslų katedros vedėjas Antanas Kulakauskas, pradėjęs renginį, pažymėjo, kad pats šis susitikimas rodo, jog mokslo ir studijų sistemoje esama šiokių tokių atsinaujinimo vilčių. Švietimo ir mokslo ministerijoje jau nebe pirmą dieną rengiami nauji dokumentai, kurie turėtų į normalias vėžes pastatyti humanitarinių ir socialinių mokslų raidą Lietuvoje.

Pasak A. Nikžentaičio, mokslo žmonės informacija apie valstybės institucijų rengiamus dokumentus pasiekia tada, kai sprendimai priimti ir pradedami įgyvendinti, taigi labiausiai suinteresuota mokslinės visuomenės dalis lieka pasyviais stebėtojais – geriausiu atveju, arba aukomis – dažniausiai, ir tiems sprendimams įtakos nebeturi. Kaip padaryti, kad informacija apie rengiamus sprendimus mokslininkų sociumą pasiektų dar rengimo stadijoje, kad ir šio sociumo nariai galėtų dalyvauti svarstymuose, diskusijose, galėtų daryti įtaką tų svarbių dokumentų kū-

rimui? Susėdus prie bendro stalo, neieškant kaltųjų ir blogųjų, ir buvo mėginama pasikeisti nuomonėmis. Taip buvo sumanyta.

Viltys ir aukos

Informacija greitai keičiasi, per tą pusmetį nuo ministerijos pirmųjų asmenų susitikimo su lituanistais pasikeitė ne tik daugelis ministrų. Naujų dalykų atsirado taip pat pačioje mokslo ir studijų sistemoje. G. Viliūnas išskyrė tas naujoves.

Pirmoji ir kone skaudžiausia, sukėlus bene daugiausia nepasitenkinimo – mokslo rezultatų vertinimas, nes už to slypi institucijų finansavimas. Antroji naujovė – humanitarinių ir kai kurių kitų mokslo sričių prioritetai, bei iš to išplaukiantys konkretūs tyrimai. Tai gana opi veiklos sritis ir, ko gero, gerokai atsiliekanti, lyginant kad ir su mokslais, kurie susiję su šalies ūkio plėtra. Tos mokslo sritys turi savo plėtros strategijas, jomis rūpinasi labai stiprios interesų grupės ministerijose, Lietuvos pramonininkų konfederacijoje.

Visuomenės moksluose, kultūros srityje kaip tik to ir trūksta.

Trečia naujovė – tai mėginimas sisteminti valstybės mokslo politiką. Tokių mėginimų būta labai įvairių, tam tikri veiksmai daromi, iš visų pusių pilasi kritika jų atžvilgiu, trūksta to ir ano. Bet blogiausia būtų nieko nedaryti.

Kaip tie pokyčiai atrodo, vertinant iš švietimo ir ministerijos pozicijų, tiksliau – iš patarėjo G. Viliūno lūpų? Ką tie pokyčiai atneš, naujas viltis ar naujas aukas?

Pagal galinio vaizdo veidrodėlį

Dabar galiojanti mokslo vertinimo metodika, pasak pranešėjo, yra pernelyg formalė, ji ir vadinasi formaliojo vertinimo metodika, nes yra kiekybinė ir nevertinama mokslininkų darbų kokybė. Negali būti gerai, kai darbų kiekis gožia kokybę. Antra, dabartinė vertinimo metodika akivaizdžiai kertasi su humanitarinių ir socialinių mokslų misijos dalykais, nes visuomenei didelę vertę turintys

darbai ir veikos išvis nebuvo įskaitomos kaip moksliniai darbai. Visa tai sukėlė scholastinius ginčus, kas yra mokslas ir kas ne mokslas. Trečia mokslo vertinimo metodikos blogybė ta, kad ji neužtikrina mokslo institucijos finansavimo stabilumo: vienais metais produkcijos susikaupia daug, ir finansavimas šokteli, o kitais metais rengiant kokio nors veikalo tomą ir nespėjus išleisti, finansavimas gali smarkiai smukti. Toks ydingas vertinimas destabilizuoja tyrėjų grupių ir net institucijų darbą. Blogai ir tai, kad vertinama pagal praicities rezultatus, o ne pagal ateities tikslus, t. y. pirmyn žvelgiama per galinį veidrodėlį ir vairuojama.

Žodžiu, mokslinių darbų vertinimo metodika keistina, bet kaip? Jau parengto sprendimo nėra, vadinasi, ir toliau bus lemta į priekį judėti kaip tiems Piterio Breigelio akliesiems – mėginimų ir klaidų metodu. Regis, vis plačiau įsitvirtina nuomonė, kad mokslinę veiklą reikėtų vertinti ne kasmet, bet kas penkeri metai, ir tą daryti kokybiškai, o ne vien pagal kiekybinius formalius rodiklius. Ir antra: orientuotis reikėtų ne vien į pasiektus rezultatus, bet ir į humanitarinių mokslų misiją, su kuria turėtų būti siejamas ir finansavimas. Be to, vertinimas ir finansavimas turėtų būti ne vien biudžetinis, bet konkurencinis ir programinis. Taip būtų skatinamas konkurencingumas ir mokslininkų iniciatyva. Šioje metodikoje turėtų savo vietą rasti ir valstybės teikiami užsakymai.

Šiuo metu Švietimo ir mokslo ministerija kitaip negu ankstesniais metais pasiryžusi ne primesti mokslininkų sociumui savo sprendimus, bet organizuoti sprendimų priėmimo procesą. Tam tikslui per Lietuvos valstybinį mokslo ir studijų fondą užsakyta studija apie pasaulio šalių mokslo ir studijų finansavimą. Turint tokią studiją ir įsigilinus į įvairias užsienio šalyse gyvuojančias sistemas, aptarus mums priimtina patirtį, raidos dinamiką, mokslininkų visuomenei bus siūloma tais klausimais diskutuoti ir tik paskui bus priimti administraciniai sprendimai. Studijos parengimui skelbtąjį konkursą laimėjo jungtinė tyrėjų grupė iš VDU ir ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto. Studija užsakyta praėjusią vasarą, o jos rezultatai bus žinomi gruodžio 20 dieną. 2007 m. būtų diskutuojama ir jeigu pavyktų, būtų priimti sprendimai.

Įsijautę į diskusiją: Antanas Kulakauskas, Alvydas Nikžentaitis, Nerija Putinaitė ir Audronė Glosienė

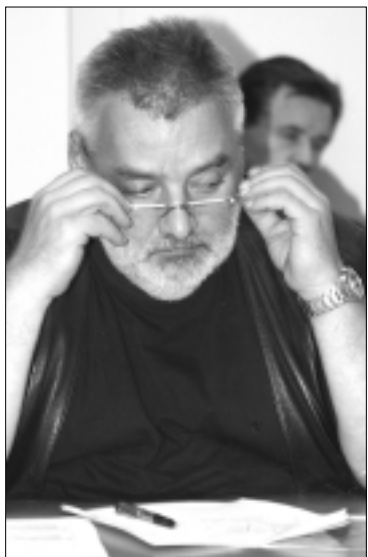
Dešinią diskusijos sparną laiko moterys – Audronė Glosienė ir Nerija Putinaitė

Sveiko proto kriterijų dar niekas neatšaukė

Čia reikėtų kiek stabtelėti, tuo labiau, kad patarėjas G. Viliūnas išdėstė ministerijos norą tobulinti naująjį mokslo vertinimo ir finansavimo modelį, kurį bus siekiama įgyvendinti, prieš tai išdiskutavus su mokslininkų sociumo nariais. Iš to, kas pasakys, Vytautui Ališauskui kyla klausimas, kiek humanitariniams ir socialiniams mokslams bus siekiama išlaikyti griežtus formaliosius publikacijų reikalavimus ir vertinimo kriterijus? Mat iš to kyla ir tam tikras prieštaravimas: reikalavimų griežtinimas, pasak V. Ališausko, kertasi su humanitarinių mokslų misija tarnauti tam tikrai tautinei ir politinei bendruomenei. Kaip tą paradoksą bus siekiama spręsti?

Klausimas turėtų būti skirtas darbo grupės, rengiančios studiją, nariams. Lyg ir nėra prieštaraujanti, kad mokslo ir studijų institucija būtų vertinama kompleksiskai – ir pagal mokslo rezultatus, ir pagal to mokslo sklaidą, ryšius su visuomene, įtaką studijoms ir t. t. Juk parašius net labai gerą knygą, dar nereikia, kad institucijai ji bus užskaityta kaip mokslo darbas. Autoriams dar reikia sukurti galvas ir ją pateikti kaip monografiją. Pasak V. Ališausko, kai reikalavimai per daug formalizuoti, jų akla laikantis kartais atrodo, visiškų kludiesių rinkiniai, kurie padeda surinkti visus reikiamus taškus, ir institucijai laimi finansavimą, o tai nepasiekiamas dorai mokslinei veiklai atsidėjusiems asmenims. Ir V. Radžvilas sutinka, kad Lietuvoje atsirado tikra mokslo darbų industrija ir jai talkinantys ekspertai, kurie prikurpia „masę šlamšto“ ir būtent laikydami formalijų reikalavimų.

Pavojingiausia, kai pasiūlymų teikėjai susigundo kur nors Danijoje priimtais mokslo vertinimo

Alfredas Bumblauskas nebetiki, kad galima ką nors pakeisti

kriterijais ir siekia juos įteisinti bei taikyti Lietuvoje, nors kitose šalyse – priešingai, galioja ne tiek griežti reglamentai, o pasitikima daugiau pačios mokslininkų bendruomenės sprendimais. Sveiko proto kriterijai dar niekam nėra pakenkę.

Vis dėlto filosofui Vytautui Radžvilui atrodo, kad net ir vadovaujantis sveiku protu, neprošal turėti griežtus mokslo vertinimo kriterijus, kad geras mokslines publikacijas būtų galima atskirti nuo „chaltūros“. Regis, tos pačios nuostatos laikosi Alvydas Nikžentaitis: jeigu iš universiteto reikalaujama parengti gerus specialistus, tai kartu jam užkraunama ir atsakomybė. Jeigu formalijų kokybės reikalavimų atsisaikoma, tai „atpildo diena“ ateis su eiline ekspertize. Universitetas gali sau nusistatyti vienokius ar kitokius reikalavimus, bet ekspertizė gali labai greitai išryškinti, kad karalius nuogas. Vis dėlto A. Nikžentaitis racionalaus proto argumentų neneigia ir siūlo jais vadovautis. Neturint mokslininkų bendruomenės, tarpusavyje nesusišnekant, tenka „vadovautis instituciškai“ vertinant mokslininkų darbus.

Audronė Glosienė, kuriai per pastaruosius keletą metų teko nemažai bendrauti su mokslo vertinimu užsiimančiais asmenimis užsienyje, pastebi, kad yra keli to vertinimo lygmenys. Yra individualus ir institucinis vertinimas. Vertinant instituciją, ekspertams gali ir nebūti duodamas trafaretas, pagal kurį reikėtų sudėti „paukščiuokus“. Jungtinėje Karalystėje pačiai A. Glosienei teko susidurti su ypač artikuliuotais reikalavimais norint užimti kad ir vyresniojo lektoriaus pareigas. Katedros vertinamos kartą per 5 metus, ir jų vedėjai labai stengiasi, kad darbuotojai suburtų tokias komandas, kurios sugebėtų kurti labai kokybišką mokslinę produkciją ir rengtų studentus, atitinkančius visus reikalavimus. Institucinius reikalavimus tenka pritaikyti kiekvienam institucijos lygmeniui, kiekvienam darbuotojui, o tam reikia turėti atitinkamą strategiją.

Pasak Nerijos Putinaitės, jeigu institucija, pavyzdžiui, Vokietijoje, suinteresuota iš valdžios gauti pinigų, tai savo viduje stengiasi pritraukti geriausius mokslininkus, nustato savus kriterijus, pagal kuriuos gali būti geriausia konkrečioje tyrimų kryptyje. O išorinis vertinimo kriterijus turi būti atskirtas nuo kriterijų, kuriuos sau nusistato pati institucija.

Kaip visa tai vyksta praktiškai, kaip pati institucija nusistato savo prioritetus, priminė A. Nikžentaitis. Institucija turi tarybą ir valdybą, jose yra ministerijos atstovai. Valdyba sprendžia strateginius klausimus,

vyksta dialogas su ministerija. Tai ir yra mokslo vadybos lygmuo. Nėra taip, kad institucijos visiškai laisvai sau nusistatytų reikalavimus, bet kiekvienai institucijai tie kriterijai yra kitokie.

Vargas dėl ekspertų

Pastebėtina, kad susitikimo dalyvių nuomonė dėl užsienio ekspertų labai išsiskyrė. Vieniems atrodė sektinas pavyzdys estai, kurie nuo 1993 m. įsivedė programinį konkursinį finansavimą, o projektus vertina tik užsienio ekspertai. Paraiškos rašomos ekspertams suprantama kalba, t. y. angliškai. Ar mes tikrai norime sekėti estais?

Apie į Lietuvą atvykstančius ekspertus gali prisiklausyti šio ir ano. Vienas iš susitikimo dalyvių tvirtina savo akimis matęs, kiek veiksmingas užsienio ekspertų dalyvavimas ginant habilitacijos darbą. Jeigu ne užsienio ekspertai, tai disertacija, kurioje dalyvavo kolega, tikrai nebūtų apginta. Tačiau kadangi pusę komisijos narių sudarė užsieniečiai, tai jie vieningai balsavo už disertacijos autorių. Juk atvažiavo, čia gyveno, valgė ir gerė – kaip dabar balsuos prieš? Lietuviai komisijos nariai apie habilitacinį darbą pasisakė labai kritiškai, bet autoritetingiausias iš svečių kuluaruose pasakė labai aiškiai: kas jam rūpi, kaip balsuoja lietuviai... Taigi užsienio ekspertų dalyvavimas atliko priešingą negu tikėtasi vaidmenį.

Daugelis susidūrusių su užsienio ekspertais liko ne kažin kokios nuomonės apie jų ekspertavimą – Maskvą apgauti būdavę sunkiau negu atvykėlių iš Portugalijos. Atvykę ekspertai šnekasi su alumnais, bet juos suranda ir atveda tas pats mūsų universitetas. Studentai susitikimui su ekspertais taip pat atitinkamai parengiami, prieš tai jiems paskaitoma paskaitėlė, ką studentai turėtų sakyti, o ko – ne. Galima pamokyti ir universiteto darbuotojus, kad šie nesuklystų atsakinėdami į „suktus“ ekspertų klausimus.

Katino ašaros

Eikime toliau ir panagrinėkime mokslo prioritetus, susijusius su mokslo finansavimu. Programiniams ir konkursiniams finansavimui Lietuvoje visoje mokslo finansavimo sistemoje tenka apie 7 proc.: iš 330 mln. litų per Lietuvos valstybinį mokslo ir studijų fondą paskirstoma apie 20 mln. Liūto dalis tenka aukštųjų technologijų plėtros programai, biotechnologijoms, o visiems humanitariniams mokslams lieka katino ašaros, daugiausia per lituanistiką. Lietuvos mokslo taryba ėmėsi iniciatyvos ir per struktūrinius fondus gavo lėšų

projektui, kuriuo siekiama sukurti Lietuvos mokslo programinio ir konkursinio finansavimo sistemos modelį. Tai didelis projektas, kurio techninę užduotį atlikti bus telkiamas tarptautinis konsorciumas iš mokslo sistemos specialistų – užsienio ir Lietuvos partnerių. Konsorciumas bus sudarytas konkurso keliu. Projektu bus iširta Lietuvos padėtis, pateikta užsienio mokslo programinio ir konkursinio finansavimo sistemos analizė, bus pateikti ir tokio finansavimo modeliai bei jų įgyvendinimo rekomendacijos. Galimas dalykas, Lietuvoje bus įkurtas mokslo finansavimo agentūros. Diskutuojama ir apie mokslinių tyrimų tarybą. Esama ir alternatyvus projekto: diskutuojama dėl Lietuvos technologijų agentūros arba fondo steigimo.

Taigi siekiama sukurti visą mokslo finansavimo sistemą. Lietuvos mokslo taryba nagrinėja tuos modelius. Pagal konkurso reikalavimus iki 2007 m. balandžio mėn. numatyta parengti 5 studijas, iš kurių bus komponuojama užduotis, o nuo metų vidurio numatomas pasiūlymus dar bus galima viešai diskutuoti. Pavykus sutarti ir gavus pritarimą politiniu lygmeniu 2007 m. galėtų būti priimti ir pirmieji sprendimai. Šie mokslo programinio ir konkursinio finansavimo projekto parengiamieji darbai bus pradėti įgyvendinti 2008 m., o nuo 2009 m. turėtų pradėti veikti.

Esame šio proceso pradžioje, informacija bus vieša, vadinasi, procesą bus galima kontroliuoti ir jį veikti. Ką visa tai reikėtų humanitarinių ir socialinių mokslų plėtrai? Lyg ir sutariama, kad svarbiausioms šių mokslų kryptims plėtoti būtina turėti nacionalines programas, kurios būtų įgyvendinamos per pradėtą kurti programinio ir konkursinio finansavimo sistemą. Svarstoma galimybė, kaip geriausias projektus, atrinktus per konkursus, finansuoti per išskirtinius tyrimų centrus. Geriausias institucijos ir tyrimų grupės galėtų gauti papildomą finansavimą. Per agentūras kitose šalyse įgyvendinamos mokslininkų rengimo programos, t. y., doktorantūrą baigusius mokslininkus, kuriuos reikia „įauginti“ į esamą mokslo sistemą. Agentūros turėtų vykdyti ir tarptautinių mokslo mainų programas.

Liepos 7 d. Lietuvos mokslo taryba institucijoms ir organizacijoms išsuntinėjo laišką, kuriame prašė išreikšti nuomonę dėl nacionalinių mokslų programų poreikio. Šia iniciatyva siekiama išsiaiškinti, ką mokslo institucijos ir kitos suinteresuotos grupės mano apie nacionalines programas. Išanalizavus siūlymus, Lietuvos mokslo taryba siūlys tokias programas priimti kad ir 2008 metais. Jau gaunama pasiūlymų iš technologinių ir aukštųjų technologijų moks-

lo institucijų. Tik ar humanitarai ir socialinių mokslų atstovai nepavėluos, kaip jau ne kartą yra buvę? Vėl gali kilti bangavimas, kad dabartinės sudėties Lietuvos mokslo tarybos suformuotose nacionalinėse programose pernelyg mažas segmentas tenka humanitariniams ir socialiniams mokslams. Kol kas šį procesą gali veikti patys humanitarai.

Pasak G. Viliūno, programinio ir konkursinio finansavimo sistema turėtų papildyti institucinį finansavimą ir derėti su studijų finansavimo principais. Vadinasi, daugiau galimybių turėtų atsirasti ir universitetuose mokslinį darbą dirbantiems dėstytojams bei profesūrai. Kol kas tai aštri socialinio pobūdžio problema, nes vis dar neapsisprendžiama, kaip finansuoti universitetus: ar tiesiogiai iš biudžeto, ar per studentų kreditus, pagaliau ar per visą studijų kainą, o gal per dalinę... Vis tebesitęsiančios diskusijos.

Visi šie programinio ir konkursinio finansavimo klausimai, taip pat mokslo vertinimo dalykai glaudžiai siejasi su valstybės politika mokslo atžvilgiu, bendru šalies mokslo modeliu: kokie tikslai jam keliami, kokios paskatos formuojamos, kaip plėtojamas mokslas ir t. t. Visko pradžia, matyt, priklauso nuo to, kokią vietą mokslas apskritai užima valstybės politikoje ir jos išskeltuose strateginiuose tiksluose. Labai opus ir, ko gero, labai menkai ligi šiol spęstas klausimas. Daug kaltės turėtų prisiimti humanitarinių ir socialinių mokslų atstovai, kurių balsas čia turėtų skambėti daug aiškiau ir stipriau. Šiandien tas balsas labai silpnas arba išvis negirdimas. Padariniai atsispindi kad ir ministerijų viršūnių, kurios susijusios su valstybės mokslo politikos dalykais, požiūryje ir pozicijoje. Akivaizdu, kad pagrindiniai strateginiai dokumentai nėra suderinti tarpusavyje, menkai dengia visas mokslo problemas. Pavyzdys – ilgalaikė valstybės strategija, kuri kalba apie subalansuotą plėtrą, kultūros reikmes, socialinę apsaugą, švietimą, universitetus, taigi deklaratyviame lygyje lyg ir mažai skiriasi nuo tokio pat retorinio Lietuvos mokslo ir technologijų baltosios knygos skyriaus. Lisabonos strategijos svarbiausias akcentas dedamas į ūkio plėtrą, veiksmingumą, taigi realios priemonės daugiausia telkiamos į tą mokslą, kuris tiesiogiai siejasi su ūkiu: aukštosiomis ir apskritai technologijomis, verslumu ir pan. Humanitarikai ir socialiniams mokslams paliekama vieta tik tarp eilučių, netiesioginė, tik deklaratyvi.

Bus daugiau

Gražvydas Kantvydas

Pabaiga, pradžia Nr. 14, 15.

Kartu su Vytauto Didžiojo universiteto docente, mokslo sistemų transformacijos tyrėja dr. Ina Dagitė tęsiame temą apie dabarties iššūkius mokslo bendruomenei. Kolegė žvelgia į visavertės mokslo sociumo raidos ir mokslo finansavimo kaitos problemas, jų sprendimą kaip į vieno lygio prioritetus, pabrėžia tikslingos ir kokybiškos mokslo personalo vadybos svarbą. Ši problematika yra mokslo transformacijų tyrėjų, vadybininkų profesinėje erdvėje, tačiau ne mažiau aktuali ir kitų mokslo sričių atstovams, nes šiandieninis institucionalizuotas mokslas yra visų mokslininkų namai.

Stebime, kad mokslo žmonės paprastai noriai ir dosniai dalijasi buvimo akademinėje erdvėje patirtimi, bet dažniausiai ne viešai. Juos galima suprasti, nes žodis žvirbliu išskrenda, o gyventi reikia savo katedroje, laboratorijoje, kasdienėje aplinkoje, kuri turi savo įpročius, ypatingus susiklosčiusius santykius. Tačiau laikas diskusijoms pribrendo, gal jau net gerokai pavėluota. Sokratiškojo imperatyvo, kad tiesa svarbiau ir už draugystę, atrodo, niekas dar nepaneigė. Bent jau mokslinio pažinimo kelyje.

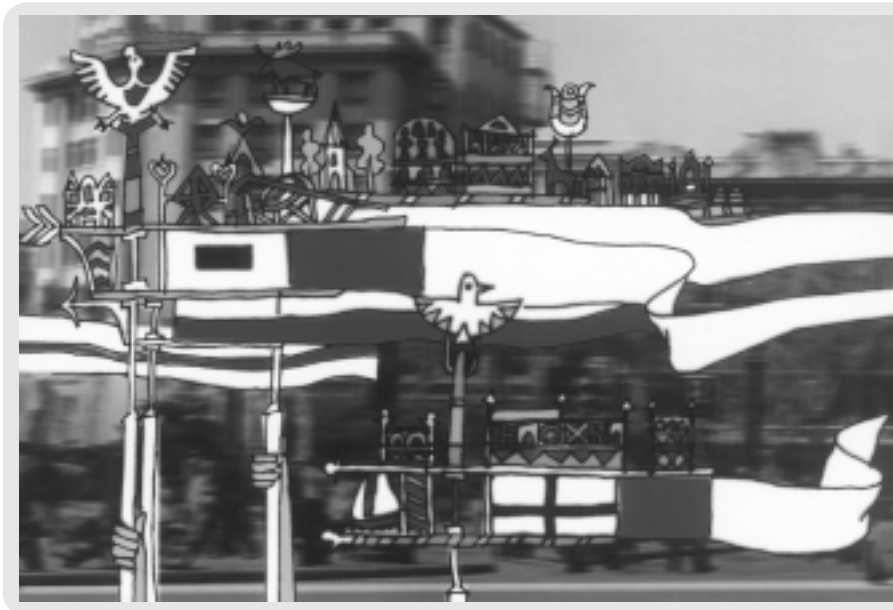
Palyginkime

Paskutinio pokalbio metu sutarėme pasidalyti kai kuriais pastebėjimais. Žurnalistinis smalsumas skatina formuluoti iš įprastinio kelio vedančius klausimus, pasukti juos netikėtu kampu. Čia paskatos motyvas geranoriškas, padedantis tolti nuo sustabarėjusių stereotipų. Taigi penktą amžių gyvuojanti Vilniaus Alma mater ir vos į antrą gyvavimo dešimtmetį išėngęs Šiaulių universitetas. Kuo skiriasi šių universitetų mokslininkų sociumai, jų nuostatai, idealai ir t. t.?

Pirmiausia reikia pasakyti, kad apibendrinimai gali išplaukti tik iš moksliskai pagrįsto tyrimo. Jo nėra. Ta proga noriu dar kartą priminti, kad Lietuvos mokslo sociumo kokybiniai pokyčiai, tarp jų ir vertybės, nuostatos, sutelktumas, kiti svarbūs, tačiau darbu imlūs parametrai, nesuilaikę mokslinių programų ar projektų iniciatorių, sudarytojų ar užsakovų dėmesio. Mokslo bendruomenė plačiau ir siaurąja prasme tebelieka daugiau metafora. Galiau pasidalyti tik vienu kitu pastebėjimu ir kaip tyrėja, ir kaip žmogus, turintis darbo įvairiose mokslo organizacijose, patirties.

Vilniaus universitetas iš tiesų yra mūsų mokslo istorinis epicentras. Nūdienos kontekste jis gana nevienalytis. Vieni fakultetai labai stiprūs, jie ir kuria arba tęsia tą Alma mater aurą, kuri visuomenėje matoma ir vertinama, o yra katedrų ar fakultetų „autsiderių“, kurie irgi „plaukia“ tuo pačiu farvateriu. Tikros mokslinės mokyklos, kuriomis teisėtai didžiuojasi fizikai, baltistai, medikai ir kai kurių kitų sričių atstovai turi didelį autoritetą, taip pat tarptautinį. Perfrazuojant Marselio Prusto romano pavadinimą, žy-

Mokslininkų sociumas: balansuojant tarp tragedijos ir komedijos (3)

Dar viena detalė iš naujo dr. I. Dagitės darbo – atvirukų-sentencijų komplekto „Transformuoti identitetai“ (dail. A. Unikienė). Čia moderniai „apžaista“ senųjų vėtrungių pasikeitusiam gyvenime tema.

SENTENCIJA
Minia tinkamiausia vieta pamesti ar pasimesti. Potencialus vedlys atpažįstamas pagal jo vėtrungės žuvėdrą. Tačiau ar jis nori būti atpažintas?

dinčių autoritetų pavėsyje nemaža ir tokių, kurių veikla toli nuo idealių mokslo šaukinių.

Įdomu, kaip žmonės pasiduoda vienokiam ar kitokiam veiklos būdui, kaip įgyvendina savo siekius, kokias „technologijas“ taiko. Pasitaiko, kad ir objektyviai priimtini mechanizmai panaudojami subjektyviems interesams įgyvendinti. Pavyzdžiui, rinkimai, kurie ten, kur nėra pozityviai stipraus mokslininkų sociumo, tampa imitacine veikla. Gerbiu ir vertinu tuos Vilniaus universiteto sociumo narius, kurie puoselėja vieną pagrindinių aukštojo mokslo idealų – harmonizuoti save ir artimiausią aplinką. Tarp jų ir mano mokytojai. Beje, Vilniaus universitetas pirmasis iš Lietuvos aukštųjų mokyklų prisidėjo prie Didžiosios Europos universitetų chartijos. Tai įpareigojanti maksima.

Dabar apie Šiaulių universitetą. Jo viso nepažįstu, galiu kalbėti tik apie jo dalį – Socialinių mokslų fakultetą. Matau norą ir pastangas tobulėti. Beje, į mokslo vadybą orientuotame kurse mes suradome pasiteisinusį veiklos formatą šios mokslo bendruomenės pokyčiams tirti, sukūrėme konkurentišką aplinką, dirbome komandomis, atlikome universiteto darbuotojų – ne tik profesorių, dėstytojų ir studentų, bet ir bibliotekininkų, kito aptarnaujančio personalo – apklaušę. Mane nustebino, kaip pagarbiai aptarnaujantis personalas žvelgia į studentus, dėstytojus. Paslaugiai, geranoriškai. Pati prisimenu vieną kitą atvejį. Kai kartą atvažiavau į Šiaulių universitetą druska aplipusiu automobiliu, man raktą paduodamas budėtojas pasakė: „Jūsų nauja mašinėlė, bus gaila, jei druska nuės – aš nuplausiu“. Klausiu, kiek man tai kainuos, o žmogus sako: „Niekas nekainuos, aš greitai, o pro langą savo postą matysiu“.

Mane tai nustebino, nes ne taip dažnai pasisiūlomą padėti. Dėstytojas – profesorius, docentas, lektorius – visuose baruose dažniausiai dirba be talkininkų. Tad ir paprastas žmoniškumas sušildo.

Labai gražu. O kaip mokslinė veikla, dėstytojų lygis ir viso to galutinis rezultatas – studento gaunamo diplomo

svoris?

Nereikėtų nuvertinti mažesnių universitetų, jų vadinti provincija. Per tris valandas galima nuvažiuoti nuo vieno iki kito Lietuvos krašto. Provincija – žmogaus dvasios, o ne geografinė sąvoka. Visur galima rasti žmonių, kurių akiratis ne toks platus, kaip galėtų būti. O minėtame fakultete džiugina aktyvėjanti mokslinė projektinė veikla, stiprėjantys ryšiai su valstybės ir savivaldos institucijomis, verslo organizacijomis. Vis gerėjančios auditorijos, kabinetai, biblioteka, pagaliau dėmesys fakulteto raidos strategijai, fakulteto kasdienybės ir švenčių tradicijoms. Man visai patiko, kaip pasakė vienas Šiaulių universiteto katedros vedėjas: „Kodėl kai kas nepalankiai žvelgia į mus, juk tarp mūsų kolegų tie patys Vilniaus ir Kauno dėstytojai. Nemanau, kad jie Šiauliuose skaito paskaitas kitaip negu sostinėje“. O studento gaunamo diplomo svoris priklausys nuo daugelio komponentų.

Apie laisvę

Kalbame apie atvirą visuomenę. Ji – viena iš žinių visuomenės prielaidų. Atvirumas ir laisvė gali būti suvokiama kaip tam tikri sinonimai. Kaip jums atrodo, kiek laisvos dvasios yra mūsų aukštosios mokyklos ir jose dirbančios asmenybės?

Tarp laisvės deklaravimo ir realios laisvės dažniausiai galime stebėti nemenką tarpą, talpinantį įvairius nuokrypius. Jų atsiradimo prielaidos įvairios. Greičiau subjektyvios, neretai grindžiamos trivialiuoju „kas man iš to“. Prisipažinkime, juk laisvos asmenybės, turio omenyje tik kūrybiškai ir kultūringai laisvas asmenybes, gana nepatogios aplinkiniams. Todėl ir šiandien populiariesni intelektualai, kurie labiau pasitiki savo ausimis nei akimis.

Man visada patiko laisvos dvasios asmenybės. Tačiau be destruktijos požymių. Gebančios ne kalbėti apie laisvę, kūrybą, o pasiekiančios ryškių rezultatų. Ypač savarankiškų. Nes ne taip sunku „iš ten“ paimiti ir adaptuoti informaciją. O ką transliuojame „į tenai“? Mūsų mokslininkų sociumo diskusijų nebuvimas labai mažina mūsų galias,

sutelktumą veikti globalioje erdvėje. Dabar dirbame kaip maži „uabai“: vienas mokslininkas ir keli jo „įrankiai“. Dažnai apsiribojama savais magistrantais ar doktorantais. Vienu kitu bendro „klando“ kolega. Dabartinio konkurencingumo sąlygomis net nenorima atskleisti, ką koks „uabukas“ veikia. Net vienos katedros darbuotojai nežino, ką veikia jų kolega, kokiuose projektuose dalyvauja. Nebent baigus projektą iš pateiktos literatūros sąrašo galima susidaryti vaizdą.

Ar galima „užsislėpusiam“ sociumo nariui priekaištauti, jeigu jis veikia tokiomis sąlygomis? Konkurencija, ir dar iškreiptomis sąlygomis, verčia elgtis būtent taip.

Kuo asmenybė turtingesnė dvasios, tuo jos konkurencingumas tiek lokaliaje, tiek globalioje erdvėje didesnis. Visada prisimenu savo mokytojus, kurie niekad negailėjo dalytis idėjomis. Nes tai nebūdamo jų paskutinė idėja.

Ne amžius lemia

Tačiau mūsų jaunimas kitoks? Išaugęs nepriklausomoje Lietuvoje, nepatyręs kolaboravimo viruso, tik iš knygų žinantis, kas yra visuotinis melas, žmonių kvailinimas, idiotiškiausi lozungai.

Natūraliai prieiname prie tokios mokslininkų sociumo dalies kaip jaunimas. Pats jaunimo buvimas faktas mokslinėse grupėse ar katedrose pozityvus tik vienu požiūriu: jeigu išmirs senieji, tai bus kas juos pakeičia. Tačiau moksle ne amžius veiksnys lemia pats savaime. Amžiaus veiksnio nereikėtų perdėti. Galima išvardyti daug garbaus amžiaus mūsų mokslininkų, kurie moksle reiškiasi labai našiai. Ir atvirkščiai. Prisimenu jauną absolventę, kuri sakėsi norinti imtis disertacijos dėl to, kad ištekėjo, o vyras užsienyje, ir jai liūdna sėdėti vienai namie su katinu, tema – nesvarbu, gal kas pasiūlys... Žinia, vienas kitas pavyzdys išvadoms prielaidų nesudaro. Tačiau jaunystė – greitai prabėgantis laikas. Siekti „pozicijų“, jas užimti nepakanka, ateina objektyvios pjūties metas – konkrečių darbų, konkrečių rezultatų. Kas de-

šimtmetį verta turėti atsiradusių pokyčių matricas. Sveikintinas jaunystės ryžtas įnešti į akademinį pasaulį naujo vėjo, kuris neapsiribotų savęs pozicionavimu, o pasižymėtų pozityvia paradigmu kaita.

Į mano užrašų knygutę patenka vienas kitas pastebėjimas, vėliau kartais nukeliamas ir į mano tekstus. Norėčiau pratęsti savo *Kuriantis kasdienybę* tekstus – ši knyga pasirodė 2003 metais. Antrajai daliai kaip tik paranki minčių dėstyto forma tarp komedijos ir tragedijos, su šypsena, humoro, kartais satyros blyksniais, nes, žinia, juokas sveikatos prideda. Tas tariamas, imitacinis rimtumas niveliuoja tikrą, moksle labai reikalingą rimtumą.

Apie piktavalių naudą

Pratęsiant šią logiką, tame sociume turi būti visko: taip pat ir juodųjų genijų, intrigos meistrų ir t. t.

Nė karto mūsų pokalbyje nenukambėjo: *atsisakyti, neleisti, išmesti...* Priešingai, kalbėjau, kad mokslininkų sociumo pilnatvė neeliminuoja įvairiausių briaunų spindėjimo.

Kolega parašė eilėraštką, kuriame sako, kad stiprus yra tas, kuris išlaiko. Bet tai nereiškia, kad tą stiprumą reikia nuolat bandyti, ant to žmogaus karti visus šunis ir žiūrėti, kaip jis išlaikys. Realiam gyvenime yra visko. Reikia išmokti gyventi ir veikti ne tik komforto, bet ir diskomforto sąlygomis.

Ar ne nuo šios „pilnatvės“ norisi bėgti, kur akys veda ir kojos neša?

Dažnai norėdami imituoti tam tikras savo pastangas, sakome, kad mums kažko neleido, nedavė ar kitaip sutrukdė. Aš manau priešingai: mokslininkų sociumas turi būti grindžiamas savikūra, o išorinės veiklos taisyklės – neperžengti konstruktyvių ribų.

Beje, tos taisyklės neturi būti taip dažnai kaitaliojamos, kaip kad dabar Lietuvoje. Nuolatinis taisyklių ir reikalavimų kaitaliojimas – tai iš mokslininkų sociumo varginimo repertuaro. Žmogus pradeda daryti darbą ir tuojau pakeičiami jo darbo vertinimo kriterijai – tai tas pats *Eglės žalčių karalienės* modelis, aprašytas prof. Vytauto Kavolio. Viskas turi būti pasiekama nepaprastomis pastangomis, įveikiant neįveikiamas kliūtis. Ir tą sunkumą būtina norime pritaikyti ne sau, bet artimam savo.

Pavargom nuo pačių savęs

Pasaka „Eglė žalčių karalienė“ kaip tik ir atveria mums tą lietuviškojo mentaliteto klodą, iš kurio aiškėja, kad malamės toje pačioje „sunkumų įveikimo“ erdvėje, kurią pakeisti gali tik paties mokslininkų sociumo fizinės ir psichinės pastangos. Bet kas pakeis esamą mentalitetą? Uždaras ratas.

V. Kavolis sakė ir ką kita, jis pastebėjo, kad lietuviai turi daug pasakų, ne tik tą vieną. Su kokia pasaka mes save tapatiname, kuri labiausiai išreiškia mūsų dvasią, tą modelį mes ir diegiame gyvenime.

Ar nemanote, kad jeigu mokslininkų sociumo nariai ką nors veiksmingo ir daro, tai pirmiausia sau?

Pirmiausia savo moksliniame darbe darome tai, kas mums atrodo svarbu, įdomu, teisinga. Mokslo žmonėms tai įprasta vertybinė norma. Keisčiau atrodytų nuolatinės aukos, komandų vykdymo motyvacija. Mokslininkų sociumo tolesnės raidos vadybiniai scenarijai priklausys nuo to, kaip mes įvertinsime savo padėtį. Lapkričio mėn. sukanka

17 metų, kai įkurta Lietuvos mokslininkų sąjunga, bet ar kas tyrinėjo, kaip per tuos visus metus vyko mokslininkų sociumo transformacija ir raida. Vertinama maždaug pagal tokių požymį: arba prisitaikė, arba iš to sociumo iškrito. O juk kas yra tie sociumo nariai? Iš tiesų – labiausiai išsilavinusi visuomenės dalis. Nemanau, kad labai sveika nuolat save žeminti, kartojant, kad mūsų provincinis mąstymas, labai žemas lygis ir panašiai. Nereikia ir kitų žeminti, laikytis bent jau neutralaus tono. Juk patys konstruojame savo socialinę tikrovę. Tikiuosi, be realybės šou įtakos.

Mokslo autoriteto reikalingumas

Ką manote apie mokslo autoriteto reikšmę, apskritai, ar jis reikalingas?

Manau, kad mokslo bendruomenės tapsme svarbus mokytojo ir mokinio santykis. Kol kas šio santykio padėtis labai neaiški. Mokslo autoritetas reikalingas, tačiau ne iš jėgos pozicijų, bet intelektualinis, moralinis, etinis autoritetas, gyvenimo stiliaus pavyzdžio ir idėjinis autoritetas.

Nuo autoritetų sudievinimo ir prasideda autoritarizmas, taip pat moksle. Jums taip neatrodo?

Iš tiesų yra nemažai autoritetų, kurių autoritarizmas ir pasireiškia fizinio spaudimo jėga. Bet negaliu džiaugtis ir mūsų padariais. Mūsų padorieji yra nepadorūs savo nuolankumu, aplink vykstančių aki-vaizdžiai neteisingų dalykų nutylėjimu, pasitraukimu į šalį – tai yra nedovanotini mokslininkų sociumo bruožai. Prisipažįstu, ir į mano vidų po truputį įsibrovė ši yda.

Noriu grįžti prie mokytojo ir mokinio santykių. Tikrai daug ką dariau prieš akis turėdama savo mokytojų pavyzdį. Rasti laiko tiems, kurių akyse šviečia pažinimo troškulys. Pasikalbėti apie knygas ir anapus knygų, drauge pasivaikščioti ne tik po Vilniaus senamiestį, bet ir mokslo istoriją, saikingai ritualizuoti buvimą akademinėje erdveje. Jeigu mano pačios gyvenime tokio bendravimo su savo dėstytojais, profesoriais nebūtų buvę, ligi šiol nežinočiau tokio bendravimo tradicijų.

Manau, kad nepadoru, kai buvęs doktorantas į savo profesorių žvelgia abejingai, menkina jo darbus. Man visiškai nepriimtina, kai mokinys pasinaudoja mokytojo nuoširdumu, pasiekia administracinės veiklos aukštumą ir pamiršta savo mokytoją, nevertina jo pastangų. Man patinka Evos Kuniavskos knygos pavadinimas: *Mokslą kuria žmonės*. Tiksliai pasakyta. Žmoniškumo šuliny s gilus.

Ne pasiimti, bet kartu kurti

Sovietmečiu fizikai juokėsi ir išliko. Dabar nebesijuokia, nes nuo reformų pavargo. Kas tokio yra mūsų gyvenime, kas trukdo juoktis ir juokauti?

Juokas sunkmečiu buvo ir liko vienu iš gelbėjimosi būdų. Man atrodo, kad mokslininkai galėtų labiau būti dėmesingi juoko terapijai.

Atėjus paskutiniui?

Tai jau ne komedija, o tragedija, kai žmonių veidus amžiams palieka šypsena.

Iš pavienių atvejų pavojinga daryti plačius apibendrinimus, nes yra ir vienokių, ir kitokių pavyzdžių. Ir visada bus.

Naudojant biografinį metodą, galima turėti tam tikrą vaizdą, kokia me būvyje esame. Kodėl kalbu apie scenarijus? Todėl, kad esama reiški nių tarp komedijos ir tragedijos. Mums reikia apsispręsti: jeigu mes ir toliau tęsime komediją, tai ilgai nū ji virs tragedija. O toliau plėtodami tragediją, pasieksime komedijos lygmenį.

Ką siūlote?

Reikia kalbėti ir kalbėtis. Viešoje erdveje ir viešai erdvei priimtinais būdais. Jeigu konferencijose klausytojams nekyla klausimų, po konferencijos nekyla diskusijų, tai gal nereikia ir tokių konferencijų. Jeigu daugėja katedrų, kuriose neliko dalykiškų posėdžių, konstruktivaus bendravimo, ir mokslo tarybų, kuriose svarstomi tik ūkiniai klausimai, jei mokslo žmonės menkai reflektuoja valstybei, visuome nei svarbius dalykus, tai apie kokią akademinės bendruomenės kokybę galima kalbėti? Neretoms mokslo organizacijos eiliniam nariui susidaro išpūdis, kad visi klausimai deleguojami kažkokiam galingam centrai. Bet mokslininkų bendruomenė turi būti decentralizuota, tik tada ji veiks. Linksmai, tačiau nereikia, kad nerimtai, vėta prisiminti komunikacijos teiginį apie tai, kad dalyvavimas – vienas iš ilgiausiai besitęsiančių malonumų. Ir palinkėti vienas kitam kokybiško dalyvavimo mokslo sistemos funkcionavime siekinių.

Turi būti grąžinta individuali darbo vieta ir pagarba svarbiai kokybę užtikrinančiai studijų ir mokslo figūrai universitete – dėstytojui/tyrėjui (ir profesoriui, ir docentui ar lektoriui). Ta vieta turi būti veikli. Pageidautina, kad kuo skubiau atsirastų prielaidos – ir su gero humoro doze – mažėti ne taip retai pasitaikantiems svaiginimosi profesoriaus ar kurio kitu vardu ar laipsniu atvejams. Ir tai neprieštarauja tezei apie visų studijų ir mokslo proceso dalyvių svarbą. Išties neteisinga pervertinti, kaip ir nepakankamai įvertinti administratoriaus ar studento vaidmenį.

Viešųjų ryšių skyrių atsiradimas universitetuose nuteikia optimistiškai. Tikėkimės, kad jie reikšmingai prisidės prie informacijos apykaitos bei komunikacijos procesų gerinimo tiek universiteto išorėje, tiek viduje. Kad dirbs profesionaliai. Kad augs jų kompetencija. O kol kas ir mums visiems pravartu susipažinti su viešųjų ryšių glausta teorija. Kad ir apie egzistuojančias manipuliavimo technikas. Beje, du žaismingi prancūzai savo opusą apie manipuliavimo technikas pavadino manipuliacijos vadovu padoriems piliečiams...

Nuolat girdžiū rektorius teigiant, kad pagrindinė jų universiteto figūra – studentas.

Ir jie nėra teisūs. Universitetas – ne kirpykla, kur klientas visada teisus. Kai studentas nuteikiamas, kad jis labai reikšmingas, už jo įmoką jam kažin kas ypatingo turi būti duodama, visi jo norai turi būti tenkinami, formuojama neteisinga nuostata. Kaip ir atvirkščiai – jeigu perdėta akcentuojamos pareigos, užmirštant teises. Dėstytojai ir studentai turi dirbti kartu, petys petin, kurti akademinę universiteto dvasią, siekti kokybiško kognityvinės ir emocinės intelekto veiklos rezultato. Į universitetą ateinama ne pasiimti, bet kurti ir veikti drauge. Tiesa, neužmirštant, kas kelyje į žinių visuomenę yra vedlys.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KURKIME ATEITĮ DRAUGĖ!

Sisteminamos magistrantūros studijos

Studijų kokybės vertinimo centro įgyvendinamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansuojamas projektas *Magistrantūros studijų sisteminimo* įgauna vis didesnę pagreitį. Šią vasarą baigtas svarbus projekto etapas – atliktos dvi studijos: *Universitetų pajėgumas vykdyti magistrantūros studijas* ir *Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas*.

Studijos Universitetų pajėgumas vykdyti magistrantūros studijas *autoritai, jungtinis keturių Lietuvos universitetų VU, VDU, VGTU ir KTU atstovų kolektyvas siekė atlikti išsamią Lietuvoje vykdomų magistrantūros studijų teisinės aplinkos analizę, atsizvelgiant į Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo reikalavimus ir Vakarų šalių universitetų patirtį; palyginti magistrantūros studijas užsienio šalyse ir Lietuvoje; nustatyti universitetų reitingus ir galimybes vykdyti magistrantūros studijas pagal atskiras studijų kryptis ir programų tipus bei įžvelgti sunkumus vykdančias magistrantūros studijas ir parengti rekomendacijas, kaip būtų galima spręsti magistrantūros studijų vykdymo problemas Lietuvos universitetuose.*

Atlikus magistrantūros studijų padėties analizę Lietuvoje prie privalumų buvo priskirtas gana aukštas magistrantūros studijų prestižas. Beveik pusė universitetinių pirmosios pakopos studijų absolventų tęsia studijas magistrantūroje; magistrantūros studijos yra gero lygio, orientuotos į šalies strateginius tikslus. Darbdaviai pirmenybę teikia magistrams, o ne bakalaurams; studijų akademiškumas derinamas su praktika; yra aukštos kvalifikacijos dėstytojų; didelė studijų programų įvairovė; didelis studijų prieinamumas (nemokamos studijos); dėstytojų individualus darbas su studentais; sparūs ir kūrybiškas tarptautinės patirties perėmimas ir priėmimas; gerai visų universitetų mastu išplėta informacinių technologijų ir telekomunikacijų (ITT) infrastruktūra; gebama lanksčiai ir sparčiai prisitaikyti prie dinamiškos aplinkos, kintančių tarptautinių veikos sąlygų. Tačiau nepamiršti ir trūkumai: universitetų autonomijos ribojimai, centralizuotas ir smulkmeniškasis aukštojo mokslo institucijų ir studijų programų įgyvendinimo reglamentavimas; nestabili šalies aukštojo mokslo politika; nepakankamai suprasti ir įdiegti Bolonijos ir Lisabonos strategijos procesai; uždarumas, provincialumas, izoliavimas nuo Europos aukštojo mokslo erdvės; mokymo dominavimas prieš mokymąsi; naujų, inovatyvių mokymo bei mokymosi metodų stoka; vadybos ir administravimo trūkumai; vyresnės mokslininkų ir dėstytojų kartos dominavimas; prasta infrastruktūra (atsilikimas ir nepakankamumas); prastas finansavimas ir nelanksti darbo apmokėjimo sistema; riboti gebėjimai konkuruoti studijų srityse; nėra studijų ir mokslo aukštos kokybės centrų; lėtas naujų mokymo (mokymosi) technologijų diegimas; netolygi studijų kokybė skirtingose institucijose

se bei institucijų viduje; nepakankamas pasirėngimas vykdyti programas kitomis kalbomis, pritraukti kitų šalių studentų.

Remiantis studijoje pateikiamais magistrantūros studijų vykdymo problemų ir universitetų pajėgumų tyrimų rezultatais bei išvadomis autoriai pateikė rekomendacijas, kuriose siūloma atnaujinti ir patobulinti aukštąjį mokslą reglamentuojančius teisės aktus; pakoreguoti magistrantūros studijų programų apimtis bei turinį; tobulinti aukštojo mokslo finansavimo mechanizmus; tobulinti ir plėsti studijų bei vertinimo metodus, plėtoti dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemą; tiek

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. habil. dr. Eugenijus Butkus ir Studijų kokybės vertinimo centro direktorius dr. Eugenijus Stumbrys

Švietimo ir mokslo ministerijos, tiek aukštųjų mokyklų lygiu aktyviau bendradarbiauti su darbdaviais ir kitais socialiniais partneriais, organizuoti nuolatinį aukštųjų mokyklų reitingavimą, populiarinti reitingavimo idėją.

Studijos rengėjai pasiūlė apmatuoti universaliam reitingavimo sistemos modeliui, kuris galėtų būti taikomas tiek institucijų, tiek institucijų veiklos mokslo ar studijų srityse bei kryptyse, net atskirose studijų pakopose. Reitingas nustatomas pagal 44 rodiklius, susijusius su studijomis, moksline veikla, ištekliais, valdymu, kokybės užtikrinimu, išorės nuomone. Pasiūlyto reitingavimo modelio rezultatai būtų labai veiksmingi visuomenėje, o reitingavimas pagal studijų sritis ar kryptių grupes gali būti naudojamas ir magistrantūros studijų programų tinklui pagerinti.

Kitos projekto metu atliktos studijos *Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas* pirkimo konkursą organizavo projekto partneris – Lietuvos mokslo taryba. Studiją atliko VšĮ *Viešosios politikos ir vadybos institutas* sudaryta ekspertų grupė. Ekspertų atlikti tyrimai parodė, kad šiuo metu Lietuvos darbo rinkoje magistrų pertekliaus nėra ir kad sparčiausiai didėjanti magistrų paklausa bus žinioms inliuose ūkio sektoriuose. Per artimiausius penkerius metus reikalingiausi bus technologijos ir fizinių mokslų studijų sričių magistras. Socialinių mokslų magistras taip pat paklausus.

Atlikus tyrimus buvo prieita ir prie kitų išvadų. Studija atskleidė, kad magistrantūros studijų programos ne-

pakankamai siejamos su darbo rinkos poreikiais; trečdalis magistrų patiria sunkumų integruodamiesi į darbo rinką (daugiausia humanitarinių mokslų ir meno magistrantūros absolventų); daugelyje aukštųjų mokyklų nėra nuolatinio magistrantų konsultavimo apie jų perspektyvas darbo rinkoje sistemos; universitetų ir darbdavių bendradarbiavimo gerinant magistrantūros studijų kokybę galimybės neišnaudotos.

Studijų išvados ir rekomendacijos turėtų sudominti visus suinteresuotuosius magistrantūros studijų tobulinimu Lietuvos universitetinėse aukštosiose mokyklose. Jomis bus remiamasi kituose projekto etapuose rengiant pasiūlymus dėl racionalaus magistrantūros studijų programų išdėstymo valstybiniuose Lietuvos universitetuose, koreguojant esamą magistrantūros studijų programų vertinimo metodiką ir rengiant naują magistrantūros studijų programų kūrimo metodiką.

Abiejų studijų rezultatai ir išvados buvo pristatyti š. m. rugsėjo 28 d. tarptautinėje konferencijoje *Magistrantūros studijos Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse: patirtis, problemos ir jų sprendimo būdai*, kurią

organizavo Studijų kokybės vertinimo centras ir Lietuvos mokslo taryba. Aštuoni konferencijos pranešėjai (keturi Lietuvos ir keturi užsienio šalių atstovai) analizavo Studijas ir lygindami tarptautinę praktiką teikė pasiūlymus, kaip tobulinti magistrantūros studijas (ir ne tik jas, bet visą aukštojo mokslo sistemą) Lietuvoje, nes, anot pranešėjo iš JAV Terry'io D. Clarko, Lietuvos aukštasis moksle jau 15 metų tebesitęsia krizė. Konferencija buvo skirta tiek šio projekto tiesioginėms tikslinėms grupėms – dėstytojams ir magistrantūros studijų programų vertintojams – tiek netiesioginei – magistrantams, tiek plačiajai visuomenei ir susilaukė didžiulio susidomėjimo. Konferencijos dalyviai aktyviai dalyvavo diskusijose ir pageidavo kitų šių aktualią temą nagrinėjančių tyrimų bei bendrų susitikimų.

Remiantis parengtų studijų rezultatais bus formuluojamos magistrantūros studijų sisteminimo prielaidos ir rengiamas Lietuvos magistrantūros studijų tinklo raidos strategijos projektas. Šie projekto įgyvendinimo darbai taps gairėmis sudarant naujų, pertvarkytinų ar neracionalių magistrantūros programų sąrašą, padės steigiant ir vertinant tiek naujas, tiek jau esamas studijų programas.

Projektas *Magistrantūros studijų sisteminimas* įgyvendinamas pagal Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto *Žmogiškųjų išteklių vadyba* 5 priemonę *Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje*.

Gintarė Motiekaitienė

Pradžia Nr. 15

Tęsiame pasakojimą apie Nobelio premijos laureato Josifo Brodskio pirmąją kelionę į Lietuvą 1966 m. rugpjūtį. Venclovų namuose Vilniuje šiame paminėtos poeto viešnamės keturiasdešimtosios ir dešimtosios poeto mirties metinės.

To pirmo vakaro eilės

Grįžkime į Katilių butą, kur pirmos dienos buvimo Vilniuje pavakare J. Brodskis skaitys savo eiles. Mainų keliu vėliau šis butas teko Virgilijui Čepaičiui, ir J. Brodskis, dar ne sykį atvykdamas į Vilnių, tenai lankydavosi jau pas naująjį šeiminką. Tai jau visai kita, ar net kelios istorijos. Turėtų būti įdomu atsekti visus poeto apsilankymus Vilniuje, nes šiandien, ko gero, apskritai niekas negali tiksliai pasakyti, kiek kartų J. Brodskis buvo čia atvykęs. Gal penkis, o gal septynis – taip mano R. Katilius, bet nėra tuo tikras.

Kodėl Katilių butui skiriame tiek dėmesio? Galimas dalykas, bet tai tik Ramūno spėjimas, kad šis butas, senoviški baldai ir visa seno pastato dvasia Josifui priminė jo tėvų butą Leningrade, Pestelio gatvėje. O sieniniai laikrodžiai su bokšteliais, su švytuokle už stiklo, kas savaitę prisukami užsilipus ant taburetės, gal net buvo tos pačios firmos. Butas Josifą iškart gerai ir jaukiai nuteikė – tai buvo matyti. Jau pirmos dienos Vilniuje pavakare, t. y. praėjus vos kelioms valandoms po atvykimo, sėdėdamas už didelio apskrito stalo, atsiliepdamas į Liudos Sergejevos lengvą užuominą – „Josifai, gal Jūs paskaitysite“ ar labai panašiai – poetas stipriai balsu ir sunkiai nusakoma intonacija jau skaitė savo eilėraščius.

Kai kurie tų eilėraščių buvo parašyti tremtyje. Ramūnas mano, kad tai buvo *Nauji stansai Augustei* (*Новые стансы к Августе*), T. S. Eliotui *mirus* (*На смерть Т. С. Элюота*), *Vienai poetei*, *Dvi valandos rezervuare* ir kiti. Iš naujų eilių, parašytų Leningrade jau grįžus iš tremties, J. Brodskis skaitė *Sustojimą dykumoje*. Bent taip atrodo Ramūnui. Vis dėlto į T. Venclovos klausimą, ar tikrai tą pirmą vakarą Josifas skaitė būtent tuos eilėraščius, Ramūnas sutinka: reikėtų patikrinti akistatoje su kitais to vakaro dalyviais.

Lengva pasakyti – patikrinti. Ko gero, visi įsiminė Josifo frazė: „Žiūrėkite, kaip mane apkirpo“, bet kokias eiles skaitė tą vakarą prieš 40 metų, vargu ar kas labai tiksliai prisimins. Tuo labiau, kad ir vėliau tokių vakarų, kur buvo skaitomos eilės, buvo ne vie-

Josifas Brodskis: pirma kelionė į Lietuvą (3)

Ilgus amžius nesikeičiantys Vilniaus siluetai

nas. Galime vadinti didele neteisybe poetų ir poezijos atžvilgiu, bet išmes-ta atsitiktinė buitinė frazė, visai nebū-tina, įstringa, įsimenama, cituojama ir kartojama įvairiuose leidiniuose, o bū-ties dalykai ištirpsta laike, lyg ir nepa-lieka įspaudu atmintyje. Keista, bet taip yra – įspūdis pasirodo besas stip-resnis už mintį.

Matyt, teks ir mums pasitenkin-ti tam tikromis to vakaro dalyvių hi-potezėmis, mėginant atkurti pirmo-jo vakaro nuotaiką ir įspūdį.

Poetui reikėjo jautrios klausytojos

Anot Ramūno, matyt, jie buvo geri klausytojai, nes eilės buvo skai-tomos ne tik tą vakarą. Tiesa, Ramū-nas nėra visai tikras, kad gerai pris-mena visus to pirmo vakaro dalyvius. Aišku, dalyvavo Brodskis, Liudmila ir Andrejus Sergejevai, Elmira, Ra-mūnas ir Adas Katiliai. Dabar jau aišku, kad dalyvavo Ina Vapšinskaitė. Kas dar? Kilo nedidelė diskusija, ar dalyvavo Pranas Morkus. Jis pats prisimena ten buvus daug klausyto-jų – ko gero, tai buvo jau antras va-karas su Brodskiu. Vienos tiesos, matyt, jau nepavyks nustatyti, todėl

teks tenkintis ne vien faktais, bet ir tikėtinomis prielaidomis.

Kad ir kaip būtų, jau tą pirmą pusdienį, kuris tęsėsi iki išnaktų, Ka-tiliai jautėsi turį dar vieną bičiulį ir bendramintį. Minčių ir jausmų bendrumas buvo visiškai akivaizdus, ir te-reikėjo nedaug laiko, kad pažintis virstų draugyste.

Tą vėl vakarą visi skirstėsi ne-noriai, pirmieji atsiskyrė Sergejevai, galiausiai liko Ramūnas su Elmira ir Josifas. Elė laukėsi pirmagimio ir tai buvo matyti, tikriausiai jį pirmą ir būtų turėjusi pasitraukti. Bet viskas buvo kitaip: Elė su Josifu tiek įsigi-lino į pokalbį, atrado bendrų rūpimų dalykų, kad Ramūnas, jausdamasis ne visai pritampantis prie jam tolimų temų, taip pat nuėjo miegoti. Dabar, praėjus 40 metų, Ramūnas paklausė žmonos: „Kodėl būtent su tavimi ir apie ką Josifas šnekėjosi kone iki paryčių?“

Pasak Elmiros Katilienės, kalba sukosi apie asmeninį Josifo Brodskio gyvenimą. Prisimena tą vakarą vilkėjusi ryškiai uzbekišką suknelę ir tuo labai išsiskyrusi iš visos aplinkos. Žinia, šiuo atveju ponai Elė truputį juokauja, kaip pasakytų Josifas, tai jos *joke* (angl. juokas). Tarp kitko, Josifas Elę visada vadindavo *chanum*, bet tai bus vėliau, kai pažintis su Katiliais virs visą gyvenimą besitęsiančia draugyste.

Tą pirmą vakarą Josifui, matyt, reikėjo išsišnekėti, ir Elė jam pasiro-dė puiki klausytoja bei pašnekovė. Ne visada net geriausiai draugis gali viską išsipasakoti, o čia moteris ir dar kitos tautybės, kito mentalite-to – egzotiška uzbekė Elmira. Jiedu kalbėjosi apie žmones, gyvenimą, bet ne tik.

Reikia pasakyti, kad gana svarbi Josifo gyvenimo dalis buvo susijusi su Uzbekistanu, ten poetas patyrė ir asmeninio gyvenimo peripetijų, nors su Ele apie Uzbekistaną tą vakarą nekalbėjo. Tuo metu jam rūpėjo vi-sai kiti dalykai, ir toli gražu ne poli-tinio ar ideologinio pobūdžio. As-meninis poeto gyvenimas klostėsi nekaip, ir A. Sergejevas, tą poeto bū-

J. Brodskis nugarimuotas bandomajam vaidmeniui Odesos kino studijoje. Filmuotis jam teko, tačiau, sužinojus Leningrado „obkomui“ (po tremties J. Brodskį visur persekiojo tyli izoliacija), filmas buvo iškarpytas ir scenos su J. Brodskiu išimtos.

seną apibūdinęs dviem talpiais žo-džiais „Josifui blogai“ buvo visiškai teisu. Tai, kad poetas be jokio pasi-rengimo iškart atskrido į Vilnių, ro-dė, kad Leningrade savo problemų išspręsti jis nebegalėjo, tad geriausia išeitis buvo bent kuriam laikui iš Le-ningrado išvykti. Vilniuje sutiktoji *chanum* Elmira buvo ta puiki poeto sielos išsiliejimų klausytoja, kokios tą akimirka jam labiausiai ir reikėjo.

Tuo baigsime pasakojimą apie pirmąją J. Brodskio dieną Vilniuje, kuri Katiliais buvo bene pati įspū-dingiausia ir intensyviausia, kaip kiekviena naujos pažinties diena. Vis dėlto tam tikri nukrypimai į šalį ir net ateitį šiuo atveju neišvengiami, nes padės geriau suvokti poeto dva-sinę būseną atvykus į Vilnių.

Poeto mūza – Marina Basmanova

Štai kodėl mūsų pasakojime atsi-ras naujas vardas – Marina Basmano-va. T. Venclova teigia esąs prieš poeto, kaip ir bet kieno kito, gyvenimo smul-kmenų knarpliojimą, kuo dabar labai daug kas, taip pat ir spauda, užsima. Kadangi skersai ir išilgai narpliojamas visų įžymybių gyvenimas, o J. Brodskis nėra jokia išimtis, tai kai ką svarbaus ir mums tenka pasakyti. Pirmoji ir be-ne vienintelė tikroji J. Brodskio gyve-nimo meilė ir jo eilėraščių mūza buvo

dailininkė Marina Basmanova. Vė-liau, jau po J. Brodskio apsilankymo Vilniuje, su M. Basmanova Leningra-de susipažino ir Katiliai, Elmira su ja bendravo gana artimai.

Čia kaip tik gera proga priminti, kad Ramūnas Katilius 1966–1972 m. buvo Pustalaidininkų instituto Leningrade jaunesnysis mokslinis bendra-darbis, o 1972–1988 m. – Leningrado A. F. Jofės fizikos ir technikos insti-tuto jaunesnysis, vėliau vyresnysis bendradarbis. Su 1967 m. gimusiu sū-numi Andriumi, o 1971 m. – ir antra-gimiu Ramūnu Katilių šeima gyveno Leningrade Čaikovskio ir Černyševskio gatvių sankirtoje, taigi visai ne-toli nuo Brodskių buto. Vieni pas ki-tus nuolat lankėsi, artimai bendravo ir draugavo, net kai Katiliai įsikūrė Engelso prospekte.

Poeto tėvas – Aleksandras Iva-novičius Brodskis (1903–1984 m.) buvo fotokorespondentas, universi-tete įgijęs geografo specialybę, stu-dijavęs ir Raudonosios žurnalistikos mokykloje. Karo metais tarnavo įvairiuose frontuose ir kariniame jū-rų laivyne, gavo jūrų kapitono laips-nį. Karinė tarnyba jį pablaškė nuo Baltijos iki Juodosios ir Azovo jūrų, net iki Kinijos. Kai pokariu iš kari-nių pajėgų buvo atleistas, dirbo fo-toreporteriu. Katiliais A. Brodskis yra pasakojęs daug įdomiausių isto-rijų iš karo ir prieškario metų. Mo-tina Marija Volpert (1905–1983 m.) dirbo sąskaitininke, buhalterė, buvo rūpestinga žmona ir mama.

Bet grįžkime prie asmeninio po-eto gyvenimo bent tiek, kad tam tik-ras žinojimas padėtų geriau orientuo-tis ir lietuviškosiose J. Brodskio gyve-nimo realijose. Parašęs eilėraščių po-etas nekantraudavo jį perskaityti, to-dėl vakarais dažnai atėdavo pas Ka-tilius paskaityti savo naujausių eilių. Jam būtinai reikėjo klausytojų.

Katiliais išvykus ilgesniam laikui į Vilnių, Josifas kartais įsikurdavo jų bute, ten rašydavo, nes tėvų butas bu-vo gana ankštas. Poetas mieliai pasi-naudodavo ir kitų savo draugų butais, vasarnamiais, kur rasdavo kūrybai būtinos ramybės. Tik tos ramybės jo gyvenime buvo neperdaugiausia.

Marina į Josifo jausmus neatsa-kė, o jei ir atsakė, tai ne tiek, kiek poetas tikėjosi ir kiek jam reikėjo. Jų santykiai aprašyti ne vienoje kny-goje, tad mes į tas peripetijas nesib-rausime. Pasakysime tik tiek, kad J. Brodskio poezijoje santykiams su M. Basmanova ir jausmams tenka labai svarbi vieta. Nemažai poeto eilėraščių skirti M. B., antai ir rin-kiny *Naujieji stansai Augustei* turi paantraštę: *Eilės M. B.* Iš tos draug-gystės gimė ir kūdikis – keistokas jų santykių liudijimas. Motina jam davė savo pavardę – Basmanov, An-drej Osipovič. Vietoj tėvavardžio gi-mimo liudijime – brūkšnys. Vaikui gimus Marina ir Josifas mėgino gy-venti kartu, bet tai truko neilgai. Kai bendras gyvenimas griuvo, tai guostis Josifas atėjo ne pas ką kitą, o pas Katilius.

Josifui 1972 m. emigravus į JAV, pas Katilius apsilankydavo ir Mari-na, tačiau jos tikslai buvo kitokie. Marinai retsykliais Josifas staiga pradėdavo rūpėti: ar tik jis ten Amerikoje neturiš nuolatinės mei-lės? Gal rengiasi vesti?... Jeigu ją pa-siekdavo panašūs gandai, tai bemat kildavo noras per nuotolį sugriauti tą spėjimą sąjungą. Griovimo pla-nui reikėdavo gauti patikimesnių ži-nių iš pirmų lūpų, t. y., iš Katilių. Marina buvo įsitikinusi, kad Katiliai už ją geriau žino, kaip Amerikoje klostosi Josifo gyvenimas. Labai savotiško charakterio ir temperamen-to moteris.

Prisiminimų nestinga poeto J. Brodskio bičiuliams Elei ir Ramūnui Katiliais, jų klausosi Ilona Matulionienė

Antrąją dieną

Kiek šiandien prisimena Ramūnas Katilius, antrąją Josifo Brodskio viešąją dieną jiedu su Josifu nuėjo į Šv. Teresės bažnyčią (nors tai galėjo vykti ir trečią poeto buvimo Vilniuje dieną). Josifas pasakė norįs paklausti pamaldų katalikų bažnyčioje. Aišku, kad buvo sekmadienis, nes patekti į bažnyčios vidų beveik nepavyko, žmonių buvo labai daug. Šiek tiek įsispraudę į vidų, į pakraštį ir atsidūrė dideliame skersvėjuje. Nors buvo vasara, bet skersvėjis juos pertraukė kiurai, mat antros durys į bažnyčią buvo atidarytos iš šono, nuo Aušros Vartų gatvės. Ne kažin ką poetas spėjo pamatyti Šv. Teresės bažnyčioje.

Ar laiptais pakilo į Aušros Vartų koplyčią, Ramūnas neprisimena. Atrodo, tą dieną iš Katilių išvažiavo Sergejevai ir paliko Josifą šeimininkų globai. Pavakare Sergejevai buvo palydėti į geležinkelio stotį. Tarp lydėtojų, pasak Ramūno, galėjo būti Virgilijus Čepaitis, gal buvo ir Juozas Tumelis. Ar jiedu pirmą vakarą buvo Katilių bute, vakaro rekonstrukcijos dalyviai negalėjo pasakyti.

Bendravimas su Josifu Brodskiu tapo reikšminga Tomu Venclovos ir Ramūno Katiliaus gyvenimo dalimi

Sergejevams išvažiavus, Josifui atiteko Elės ir Ramūno kambarys. Ligi tol jis turėjo miegoti didžiajame kambaryje ant sofas, jeigu pirmą naktį išvis buvo sudėjęs bluostą. Kraustydamasis iš didžiojo kambario į kitą, Josifas pasiėmė Bibliją, kuriai jam buvo svarbu pasidėti šalia lovos.

Įsitvėrus tradicijos uodegėlę

Tolesnes dienas, atrodo, dar sunkiau išrūšiuoti, tad pagalba būtų labai reikalinga. Pasak Ramūno, veikiausiai trečią dieną Josifas susipažino su Tomu Venclova. Pastarasis to neneigia, nors straipsnyje *Josifas Brodskis (1940–1996)* Ramūnas teigė, kad poetai susipažino gal antrą Josifo buvimo Vilniuje dieną.

T. Venclova buvo kažkur išvykęs, bet jau žinojo, kad Josifas yra Vilniuje. Prisimena, kad pas Katilius užėjo ryte. Kuo poetas gali nustebinti poetą? Josifas jam be ilgu prakalbų kone iškart parodė savo naują eilėraščių. Tai buvo eilėraščių *Kantemiro satyrų mėgdžiojimas* (*Подражание сатирам, сочиненным Кантемиром*). Antiochas Kantemiras (1708–1744 m.) – vienas ankstyviausių rusų poetų, gyvenęs XVIII amžiuje. Josifas Brodskis jį vertino iki pat gyvenimo pabaigos. Tvirtino esant vientisą rusų poetinę tradiciją, einančią nuo A. Kantemiro iki A. Achmatovos, ir mes, girdi, „pačiumpame tik tos tradicijos uodegėlę“. Tai T. Venclovos pasakyti žodžiai. Josifas taip pat teigė, kad A. Kantemiras mokėjo tai, ką be jo vėliau sugebėjo tik Jevgenijus

Baratynskis ir Marina Cvetajeva: dėstyti poezijoje mintį. Pats J. Brodskis norėjo išmokyti šio minties dėstymo, kai kuriuose jo eilėraščiuose galima tai pastebėti. Tokį M. Cvetajevos dėstymo būdą T. Venclova patvirtina kaip nenuginčijamą faktą.

Jis taip pat prisiminė, kad A. Kantemirą labai vertinęs semiotikas Jurijus Lotmanas, kuris Tarto universitete apie devynias poeto satyras dėstė kone specialų kursą. Jos visos prasideda žodelyčiu *Ha: Ha злоправие, Ha легкомыслие* ir t. t. J. Brodskio satyra buvo pavadinta *Ha объективность*. Kai apie šį J. Brodskio eilėraščių T. Venclova papasakojo J. Lotmanui, profesorius labai nudžiugo.

J. Brodskio satyra, mėgdžiojanti Kantemirą, yra tarsi parodija, bet kartu ir rimta, parašyta tobulai žaismingai, kone kiekvienas žodis rimuojasi su kiekvienu kitu. Anot T. Venclovos, labai josiškai parašyta, nors ir XVIII a. kalba. J. Brodskis patetiškai dėsto mintį, kad aprašyti pasaulį – dar maža. Nemažindamas poetinės įtampos ir iškilmingo kalbėjimo tono, pereina prie ironijos ir mini savo tuometinį poetinį konkurentą Aleksandrą Kušnerį. Mat jo poetinei manierai būdingas aprašinėjimas, tarsi iš to kažkas ypatinga turėtų išeiti. Ir toliau su nemažėjančiu patosu J. Brodskis dėsto amžiną tiesą, o pabaigoje kaip božago kirtis – *Хер тебе, угод*. Nepadorybė tarsi į dulkes sumala visa, ką ligi tol majestotiškai ir kilniai dėstė autorius. Šokas.

Galima įsivaizduoti, kokį išpūdį tas eilėraščių padarė pirmą kartą jį iš paties kūrėjo lūpų išgirdusiam T. Venclovai. Net pribloškiantis išpūdis. Toks, kad bent jau didelę dalį tos satyros ar parodijos išmokęs atmintinai, ir, žinoma, vaizdingai, kai kurias vietas perskaitė prisiminimų renginio dalyviams. Tuo metu klausydamas J. Brodskio tvirtina supratęs, kad jam pačiam niekad gyvenime taip parašyti nepavyks, neverta nė bandyti. Aišku, rašančių žmogų toks suvokimas ne visai smagiai nuteikia, tuo labiau, kad prieš 40 metų T. Venclova sakosi savo eilių labai

drovėjęs ir retai kam skaitydavęs. Apie poetų drovimą dar bus proga pakalbėti.

Gero buto Brodskis Venclovai nežadėjo

T. Venclova prisimena, kaip su J. Brodskiu vaikščiojo po Vilnių, ėjo Pamėnkalnio (tuo metu P. Cvirkos) gatve, bet neatsimena, kad būtų svečių atsivedęs į savo namus. Tomo tėvas rašytojas Antanas Venclova su mama tuo metu išėjosi Palangoje, tad visai galimas daiktas, kad Tomas buvo atsivedęs Josifą ir į savo namus, antraip sunku suprasti, kodėl ėjo šia gatve. Tačiau gal tai buvo ir kita važiavimo metu. Kad ir kaip ten būtų, J. Brodskis Venclovų bute apsilankė, Tomas atsimena Josifo reakciją į jo tėvų butą. Sovietinėmis sąlygomis butas atrodė gana prabangiai, nors dabar taip gal ir neatrodo. Tai štai tie J. Brodskio ne be humoro pasakyti žodžiai, apsilankius Venclovų name: „Netgi jei mes paimsime valdžią, tokio buto tau, Tomai, negalėsime užtikrinti“.

Pakeliui Josifas Tomą nustebino štai kuo. Šis žinojo, kad Josifas buvo vertęs Konstanto Ildefonso Galčinskio, su Vilniumi susijusio labai gero lenkų poeto, eiles. Atrodo, pats Josifas ir užvedė kalbą apie Galčinskį, nors gali būti, kad šią kalbą pradėjo Tomas. Kad ir kaip ten būtų, Josifas tada pasakė: „Žinai, Galčinskis prastas poetas“. Tai Tomą labai nustebino, jis prisipažįsta tuo metu net nežinojęs, kaip paprieštarauti. Šiandien būtų pasakęs: „Tai kodėl Tu jį vertei?“ Juk kai vertė Galčinskį, be jokios abejonės, jam šis poetas patiko.

Literatūroje paskelbti duomenys yra prieštingi tokiai Brodskio pozicijai, nes iš tikrųjų poetas mėgo Galčinskį. Galime remtis paties Brodskio mintimis, kurias jis yra pateikęs viename savo interviu. Tam mums teks prisiminti 1960-uosius, kai dvidešimtmis Brodskis ne juokais susižavėjo Leningrade studijavusia jauna lenke Zofija Kapuscinska. Kad tai buvo ne akimirkos užgaida, rodo jai skirti keli eilėraščiai, parašyti 1960–1965 metais. Štai kaip pats Brodskis pasakojo apie šią pažintį ir iš to kilusį susidomėjimą lenkų poetais: „Aš susipa-

Josifo Brodskio piešinio fragmentas iš *Elės ir Ramūno Katilių archyvo*

žinau su mergina iš Lenkijos vardu Zoska; ji tada mokėsi Leningrade. Jos vyras buvo drūkšis fizikas, taigi pažintis buvo pavojinga. Sužinojusi, kad aš rašau eilėraščius, arba galbūt aš išgirdau jos bute (K. I. Galčinskio skaitytų savo eilėraščių, kurie man labai patiko, įrašą... Kadangi domėjau si poezija, pradėjau juos versti. Pradėjęs nuo Galčinskio, vėliau verčiau [Julijaną] Tuvimą, [Ježį] Charasimovičių, [Stanislavą] Grochoviaką, [Zbigneva] Herbertą ir [Ciprijaną K.] Norvidą. Aš net panorau išversti Mikalojų Rojų (Atgimimo poeta). Lenkų poeziją aš dievinau...“

Lyg ir viskas aišku. Kas to pokalbio su Venclova metu Brodskiu šovė į galvą, koks nikis buvo apėmęs, nežinant konteksto sunku komentuoti. Galimas daiktas, norėjo pašnekovą paerzinti, „užvesti“ diskusijai. Labai abejotina, kad grįžusio iš tremties Brodskio literatūrinis skonis taip smarkiai būtų pasikeitęs. Vis dėlto tam tikras lūžis jo kaip literato gyvenime jau buvo įvykęs.

Ilgesys pasaulio kultūrai

Šis Venclovos pokalbis su Brodskiu apie Galčinskio poeziją, net jeigu jo ir nesureikšmimsime, mums atveria labai svarbią Brodskio santykio su lenkų poezija ir kultūra, dar daugiau – Vakarų literatūra ir kultūra – temą. Ne paslaptis, kad per lenkų kalbą, lenkiškus žurnalus ir laikraščius rusų ar lietuvių inteligentiją So-

vietai Sąjungoje pasiekdavo bent Vakarų literatūros ir kultūros atšvaitai. Kito kanalo beveik ir nebuvo. *Polska, Czytelnik, Przekrój, Szpilki* rusų inteligentijai buvo „langas į Europą“, nes daugelis iš jų pirmą kartą perskaitydavo Prusto, Folknerio ar Džoisio kūrinius. Iš *Trybuna Ludu*, Lenkijos komunistų spaudinio, buvo galima sužinoti daug daugiau, negu iš *Pravdos* ar *Sovetskaja kultura*. Rusų inteligentija tuo naudojo si, o Brodskiu Lenkija „buvo pats sėkmingiausias ir džiugiausias barakas visame lageryje“.

Versdamas lenkų poetus į rusų kalbą, Brodskis galėjo bent šiek tiek užsidirbti, o 1964 m. teisiškai už „veltėdžiavimą“ prisistatė ne tik

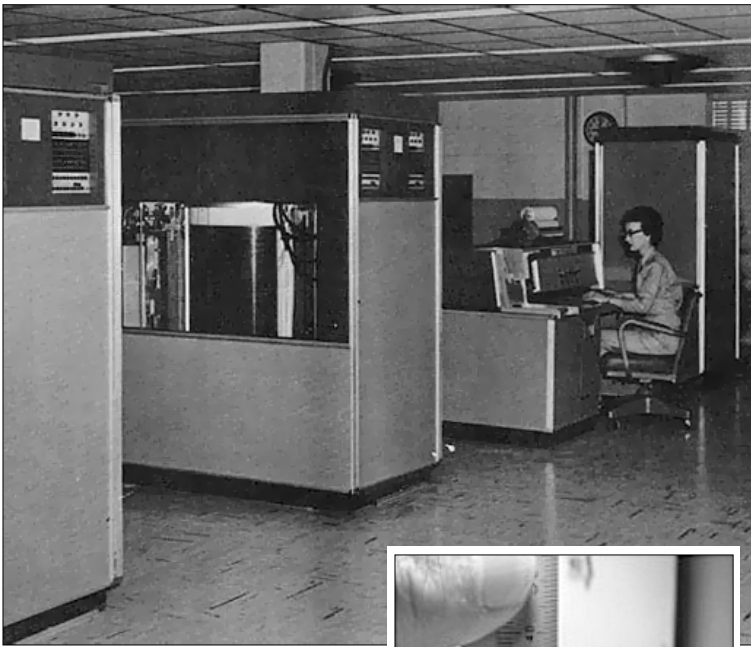
kaip poetas, bet ir kaip lenkų poezijos vertėjas. Ištremtas į Archan-gelsko sritį, nenustojęs skaityti *Przekrój*, kurį jam atsiųsdavo Natalija Gorbanevskaja. Beje, dar viena moteris jam padėjo trumpinti tremties dienas ir vakarus, parūpindama taip geidžiamos literatūros. Tai ta pati Zofija Kapuscinska, kuri tuomet jau buvo Ratajčakova pagal vyro pavardę – dabar Silezijos universiteto Katovicuose profesorė. Leningrade ji sužadino Brodskio susidomėjimą lenkų poetais, o jam būnant tremtyje paštu per Leningrado kolegas nusiuntė XX a. anglų poezijos antologiją bei Džono Dono eilėraščių ir pamokslų rinktinę. Šios knygos sukels tikrą virsmą Brodskio kaip literato gyvenime: nuo šiol jis nuo lenkų literatūros ir kalbos pradės gręžtis į anglų kalbą ir literatūrą. Juk toje anglų poezijos antologijoje buvo ne tik Eliotas ir Yetsas, bet svarbiausia – Wystanas Hugh Audenas.

Audena Brodskis pirmą kartą skaitė būdamas bene dvidešimties, gana negrabiškai išverstoje anglų poezijos antologijoje, kuri Rusijoje buvo išleista 1937 metais. Kone visi vertėjai drauge su sudarytoju M. Gutneriu buvo suimti, daugelis žuvo. Per 40 metų jokia kita moderniosios anglų poezijos antologija Rusijoje nepasirodė, tad ankstesnioji tapo bibliografinė retenybė. Tik atsidūręs netoli speigračio, Brodskis bičiulių dėka galėjo mėgautis atsiųstą anglų poetų kūrybos antologija. Gal niekad taip ir nesužinojo, kad į Sovietų Sąjungą jam tą knygą atsiuntė ne kas kitas, o Zofija, kuriai skirtas eiles rašė ir 1965-aisiais. Taip teigti skatina paties Brodskio tvirtinimas 1983 m. Audenui skirtoje publikacijoje *Igyti šešėlio palankumą*. Joje Brodskis rašo, esą tą anglų poezijos antologiją jam į tremties vietą atsiuntęs bičiulis iš Maskvos. Kodėl svarbu atkurti teisybę? Dar ir dėl to, kad per lenkų ir lenkų kalbą Brodskis pasuks į anglų kalbą ir literatūrą, o antologija ir Audenas tame vyksme atliko labai esmingą vaidmenį. Dideliam poetui būdinga veržtis už savo tautos ir šalies ribų, Brodskis jokia išimtis, veikiausiai taisyklės patvirtinimas.

O mums šiuo atveju svarbu suvokti, kad 1966-aisiais į Vilnių atvykęs poetas jau buvo žengęs svarbų savo kūrybinio gyvenimo žingsnį: per lenkų literatūrą, ir ypač lenkų poetus, jis jau buvo kelyje į vis gilėjantį anglų ir apskritai Vakarų literatūros suvokimą. Tam tikra prasme Lenkija Brodskiu tapo tiltu į Vakarus.

Vieną pirmųjų Vilniuje Josifas Brodskis aplankė Šv. Teresės bažnyčią

1956 m. pasauliui pristatytas kietasis diskas RAMAC svėrė apie toną ir talpino tik 5 megabitus informacijos; dešinėje – šiuolaikinis kietasis diskas

Asta SKOMSKYTĖ

Rugsėjo 13 d. viso pasaulio informacinių technologijų specialistai ir vartotojai minėjo labiausiai paplitusios ir vienos svarbiausių kompiuterinės informacijos laikmenos – kietojo disko (HDD – *Hard Disk Drive*) 50-mečio jubiliejų. Lygiai prieš 50 metų, 1956 m. rugsėjo 13 d., IBM pristatė pirmąjį kietą diską, pavadintą RAMAC (*Random Access Method of Accounting and Control*).

RAMAC, sveriantis apie toną, savo dydžiu prilygo dviems šaldytu-

vams ir picos dydžio magnetinėse plokštelėse talpino tuomet milžinišką informacijos kiekį – 5 megabitus (MB). Šiandien tokį kiekį atminties užima vienas muzikinis kūrinytis arba kelios vidutinės kokybės fotografijos. Po 25 metų, kartu su pirmuoju IBM asmeniniu kompiuteriu, pasirodė ir jiems skirti diskai, talpinę 40 MB informacijos.

Šiandien asmeninių kompiuterių diskų talpa – apie 750 gigabaitų (GB), o maždaug 200 GB talpos kietasis diskas laikomas standartiniu. (1 GB – 1024 MB) Per metus yra parduodama per 260 milijonų kietųjų diskų, o informacijos saugojimo savikaina per visą kietojo disko istoriją sumažėjo nuo 2 tūkst. JAV dole-

Kompiuterio kietojo disko 50-mečio proga – apie informacijos saugumą

rių iki pusės JAV cento vienam megabaitui.

Per 50-metį sparčiai augo kietojo disko talpa, informacijos perdavimo greitis, kartu mažėjo informacijos saugojimo savikaina ir diskų svoris bei matmenys – juos dabar galima naudoti ne tik stalo ir nešiojamuosiuose kompiuteriuose, bet ir kišeniniuose kompiuteriuose, muzikiniuose grotuvuose bei mobiliuosiuose telefonuose.

Rūpestis dėl informacijos saugumo

„Sparti informacijos saugojimo technologijų plėtra pakeitė ir kompiuterių naudojimo paskirtį“ – teigia pasaulinės duomenų atstatymo technologijų lyderės *Ontrack* atstovas Baltijos šalims Laimis Runkevičius; „Pirmieji kompiuteriai buvo naudojami tik sudėtingiems skaičiavimams atlikti, o šiandien kompiuteriai atlieka ne tik skaičiavimą, bet ir informacijos rengimą, saugojimą, analizę, perdavimą, verslo valdymą ir daugelį kitų funkcijų. Vis daugiau informacijos tiek versle, tiek namuose yra saugoma vien tik skaitmenine forma kompiuterių kietuosiuose diskuose – verslo informacija, įvairūs duomenys: apskaitos, verslo valdymo sistemos, įvairiausios duomenų bazės, o pastaruosiu metu ir muzika, filmai, fotografijos ir kt.“

Pasak L. Runkevičiaus, tas faktas, kad didžiuliai informacijos kiekiai yra saugomi vien tik skaitmenine forma kompiuterinėse laikmense, verčia dar labiau susirūpinti informacijos saugumu. Nepaisant to, kad skaitmeninės informacijos sau-

gojimo technologijos šiandien yra gana patikimos, šimtaprocentinės apsaugos nuo žmogiškųjų klaidų, techninės bei programinės įrangos gedimų, elektros tinklo trikdžių, fizinių laikmenos pažeidimų, kompiuterinių virusų, stichinių nelaimių ir kitų bėdų užtikrinti negali niekas. „Saugojami informacijos kiekiai yra didžiuliai. Tai rodo atkurtų duomenų kiekis *Ontrack* laboratorijose – jis viršija 1,5 Petabaitus (1 Petabaitas yra lygus 10^{15}). Informacijos svarba verslui taip pat akivaizdi, todėl net menkiausi gedimai gali padaryti didžiulių nuostolių – dingę duomenys, sugadinta verslo reputacija, negautos pajamos, neplanuotos išlaidos informacijai atkurti ir t. t.“ – vardija galimas problemas ekspertas.

Didėja informacijos atkūrimo paslaugų paklausa

„Šiandien verslininkai ir informacinių technologijų profesionalai labai gerai supranta informacijos saugumo svarbą ir vis daugiau investuoja į tai, susidūrę su duomenų praradimu. Mes pastebime, kad vieni vartotojai padaro išvadą ir susirūpina duomenų apsauga, o kiti „muša“ rekordus ir kreipiasi į mus pagalbos po kelis kartus per metus (tarp tokių klientų yra ir didžiųjų Lietuvos bankų) – sako L. Runkevičius. – Kartu šalia tradicinių informacijos apsaugos priemonių, pavyzdžiui, kopijavimo, antivirusinės apsaugos, priemonių prieš įsilaužimus, vis daugiau dėmesio skiriama profesionalioms informacijos atkūrimo paslaugoms ne-

laimių atveju ir tam sudaromos sutartys su profesionaliais informacijos atkūrimo paslaugas teikiančiomis ir didelę patirtį šioje srityje turinčiomis bendrovėmis“.

Pasaulinės duomenų atstatymo technologijų lyderės *Ontrack* patirtis duomenų atkūrimo srityje yra apie 20 metų, o duomenų atkūrimui naudojama moderniausia programinė įranga bei įrankiai. *Ontrack* – didžiausia duomenų atkūrimo bendrovė pasaulyje, kurią 1985 m. JAV įkūrė trys informacinių technologijų specialistai. Jų pirmasis produktas buvo *Disk Manager® software* programa, skirta įdiegti kompiuterių kietąjį diską. Šios programinės įrangos, kurią žino kiekvienas IT specialistas, buvo parduota daugiau nei 100 mln. kopijų.

Po šešerių sėkmingos veiklos metų *Ontrack* padaliniai buvo įkurti ir Europoje – Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje. Bendrovės padalinuose įvairiose pasaulio šalyse dirba apie 500 darbuotojų, iš kurių yra apie 120 duomenų atkūrimo specialistų. *Ontrack* partnerė Baltijos šalyse UAB *Abakas* kartu su partneriais teikia profesionalias duomenų atkūrimo paslaugas, kuriomis gali naudotis visų Baltijos šalių ir Kaliningrado srities vartotojai. Naudojant *Ontrack* technologijas, informacija gali būti atkurta iš įvairiose operacinėse sistemose dirbančių kompiuterių ir tarnybinių stočių kietųjų diskų, juostinių laikmenų, FLASH atminčių, CD, DVD, mobiliojo telefono atminties ir kt.

„Fermentas“ įsteigė atstovybę Didžiojoje Britanijoje

Didžiojoje Britanijoje veiklą pradėjo biotechnologijų bendrovės *Fermentas International Inc.* atstovybė. Planuojama, kad atstovybės įsteigimas padės padvigubinti *Fermento* gaminamų genų inžinerijos ir genominiams tyrimams vykdyti skirtų biotechnologijų gaminių pardavimą, ir per dvejus metus Didžiosios Britanijos bei Airijos rinkose pasiekti daugiau kaip 5 mln. litų apyvartą.

Jorko mieste įsikūrusi *Fermentas UK* tapo penktąja *Fermentas International Inc.* atstovybe. Jai vadovauja Ejuanas Forbsas (Euan Forbes), buvęs vienas didelių JAV biotechnologijų bendrovės *Promega* vadovas Didžiojoje Britanijoje.

Nuo 1993 m. *Fermento* atstovybė veikia Vokietijoje, o 1996 m. – ir JAV bei Kanadoje. Nuo 2002 m. visos atstovybės, įskaitant ir Lietuvos *Fermentą*, yra valdomos per tarptautinį holdingą *Fermentas International Inc.*

„Svarbiausiose rinkose steigiamos naujos atstovybės padės aktyviau plėtoti veiklą. Aktyviau ir tiesiogiai įgyvendinsime pardavimo ir rinkodaros strategiją, sieksime, kad *Fermentas* bei mūsų *PureExtreme* prekės ženklų

žymimus gaminius geriau atpažintų Didžiojoje Britanijoje dirbantys mokslininkai ir kiti vartotojai“, – teigė UAB *Fermentas* generalinis direktorius ir *Fermentas International Inc.* valdybos pirmininkas prof. Viktoras Butkus.

Šiuo metų Didžioji Britanija yra viena iš keturių didžiausių pasaulyje biotechnologijų rinkų, ją lenkia tik JAV, Japonija ir Vokietija. Joje veikia daug biotechnologijų srityje dirbančių inovacinių įmonių. *Fermentas UK* čia siūlys daugiau kaip 500 Lietuvos biotechnologijų bendrovės *Fermentas* gaminamus genų inžinerijos ir genominiams tyrimams vykdyti skirtus biotechnologijų gaminius, iš jų – 120 naujų, tik šiais metais Lietuvoje sukurtų produktų.

Vien per pastaruosius dvejus metus Lietuvos biotechnologijų bendrovė savo eksporto rinkų skaičių išplėtė iki 70, papildžiusi jį 18 naujų šalių. „Jau šiandien užsienyje turime didelį partnerių tinklą, su kuriuo sėkmingai bendradarbiaujame. Nuo šiol keturi *Fermentas UK* specialistai Didžiojoje Britanijoje vykdys mūsų gaminių pardavimą ir rinkodarą veiksmingiau, nes vietos rinkoje atstovaus tik *Fer-*

mento interesams, darydami didelę įtaką mūsų verslo plėtrai ir kaimyninėje Airijoje“, – sakė V. Butkus.

Jo teigimu, įsteigta atstovybė stiprins ir Lietuvos biotechnologijų bendrovės ryšius su vietos mokslininkais. *Fermentas* – mokslo srityje veikianti bendrovė, todėl steigiant atstovybes mus domina galimybė ne tik padidinti pardavimą, bet ir užmegzti ryšius su universitetais, laboratorijomis, mokslininkais ir vietos biotechnologijų bendrovėmis, ypač tokioje svarbioje biotechnologijų rinkoje kaip Didžioji Britanija“, – sakė V. Butkus.

99 proc. *Fermento* produkcijos yra eksportuojama. Lietuvos aukštųjų technologijų bendrovėje dirba per 250 aukštos kvalifikacijos specialistų, tarp jų – du profesorai, 31 mokslų daktaras. Bendrovės apyvarta 2005 m. siekė 37,5 mln. litų, o grynas pelnas buvo 9,6 mln. litų. Didelė dalis lėšų 2005 m. buvo skirta moksliniams tyrimams finansuoti ir investicijoms į mokslinius tyrimus bei įrangos modernizavimą (atitinkamai 2,2 mln. ir 4,4 mln. litų).

Antanas Bubnelis

Kviečiame registruotis programų „Eureka“ ir COST ekspertais!

Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra kviečia tapti Europos tyrimų plėtros ir bendradarbiavimo programos *Eureka*, taip pat Europos bendradarbiavimo mokslinių ir techninių tyrimų srityje programos COST paraiškų bei ataskaitų vertinimo ekspertais.

Planuojama, kad nuo 2007 m. Agentūra skirs finansinę paramą Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms, vykdančioms *Eureka* projektus ir COST veiklas (iki šiol finansinę paramą skyrė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas). Todėl Agentūrai reikalingi ekspertai minėtų programų dalyvavimui paraiškoms ir metinėms ataskaitoms vertinti.

Ekspertais gali registruotis visi mokslo ir studijų, verslo bei kitų organizacijų atstovai. Asmenys, norintys tapti programų *Eureka* ir COST ekspertais, turi turėti atitinkamą kvalifikaciją, ekspertinio darbo patirties, tarptautinio bendradarbiavimo bei projektų rengimo ir vykdymo patirties. Ekspertų darbas yra apmokamas. Detalią informaciją apie reikalavimus ekspertams, reikalingus pristatyti dokumentus ir ekspertų atrankos sąlygas galite rasti Agentūros tinklalapyje (<http://www.tpa.lt/EUREKA/vertinimas.htm> ir <http://www.tpa.lt/COST/naujienos.htm>).

Vertindami *Eureka* projektų ir COST veiklų paraišką ir ataskaitas turėsite puikią galimybę įgyti naujos patirties ar išplėsti jau turimą ekspertavimo patirtį, sužinosite apie naujausius Europos mokslo laimėjimus ir galimybes dalyvauti įvairiuose tarptautiniuose projektuose. Kviečiame bendradarbiauti su mumis ir nuolat gauti informacijos apie mokslo naujoves!

Dėl papildomos informacijos apie programą *Eureka* ir registraciją šios programos ekspertu galite kreiptis į Raimondą Petkevičienę, tel. (8 ~ 5) 264 4711, el. paštas raimonda@ktl.mii.lt

Dėl papildomos informacijos apie programą COST ir registraciją šios programos ekspertu galite kreiptis į Jurgą Trotienę, tel. (8 ~ 5) 264 4709, el. paštas: jurga@tpa.lt

Šarūnas BIRUTIS
Europos Parlamento Liberalų ir demokratų aljanso už Europą frakcijos narys

Pasaulio ekonomikos globalizacija neaplenks ir Lietuvos, o jos įtaka ateityje tik didės.

Nuo globalizacijos padarinių jau yra nukentėjusios Lietuvos tekstilės, elektronikos ir kitos gamybos sritys.

Viena iš labiausiai nukentėjusių įmonių yra Panevėžio kineskopų gamykla *Ekranas*. Ji neatlaikė stiprios pasaulinės konkurencijos televizorių gamybos rinkoje. Bankroto procedūrą pradėjęs *Ekranas* žemyn tempia ir jam detales tiekusį *Vilniaus vingį*. Dėl globalizacijos padarinių sunkumų gali patirti ir Šiaulių televizorių gamykla, dalis tekstilės ir apšvietimo įmonių, pavyzdžiui, *Alytaus tekstilė* jau kelerius metus turi didelių finansinių sunkumų.

Jau dabar Lietuvos įmonės turi rengtis globalizacijos iššūkiams, be to, žinoti, kad kilus krizei jos gali pasinaudoti naujo ES fondo parama.

Europos Komisijos siūlymu steigiamas naujas Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas (EGF), kurio biudžetas – iki 500 mln. eurų per metus. Fondas bus skirtas finansškai paremti konkrečius Europos Sąjungos (ES) šalių įmonių darbuotojus, nukentėjusius nuo globalizacijos. Vienas dažniausių tokių padarinių – didelių įmonių iškėlimas iš

Europos globalizacijos fondo parama

„Skaudus „Ekranas“ bankroto atvejais neturėtų pasikartoti – Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas ateityje padės globalizacijos įtaką jaučiančiosioms įmonėms

ES į trečiąsias šalis. Taip, pavyzdžiui, atsitiko Prancūzijoje – šalis neteko kelių tūkstančių darbo vietų, kai iš Europos gamybą iškėlė didelė JAV kompiuterių bendrovė. Po šio įvykio Prancūzija pareikalavo, kad padarinius padėtų likviduoti ir ES.

Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas, dėl kurio nuostatų dabar vyksta diskusijos Europos Parlamente ir kitose ES institucijose, padėtų nuo globalizacijos nukentėjusių įmonių darbuotojams gauti vienkartinę darbo užmokesčio priemonę, persikvalifikuoti, padėtų ieškoti naujų darbo vietų. Fondo lėšomis galės pasinaudoti kelios dešimtys tūkstančių darbuotojų, ypač iš didelę globalizacijos poveikį patyrusių prekybos ar gamybos sričių bei regionų. Vis dėlto Fondas – laikina socialinės apsaugos priemonė. Ji padės, jei dėl globalizacijos įmonė išskels gamybą iš ES į trečiąją šalį ir be darbo liks ne mažiau kaip tūkstantis darbininkų. Tokiu atveju jiems galės būti mokamos pašalpos su sąlyga, kad bedarbiai aktyviai ieškosis kito darbo. Papildomų išmokų numatyta ir vyresniems kaip 50 metų darbininkams. Pagal

Europos Komisijos siūlymą Fondo paramą galės gauti tik konkretūs darbininkai, bet ne įmonės ar šalys. Taip pat fondas neskirs lėšų darbininkams, jeigu jie neteks darbo jų įmonei perkėlus gamybą į kitą ES šalį. Tiesa, dėl šio reikalavimo dar vyksta diskusijos.

Pagal dabartinį projektą Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo parama galės būti teikiama tik tokiais dviem atvejais: kai iš įmonės atleidžiama daugiau nei 1 tūkst. darbuotojų, įskaitant ir tiekėjų bei tolesnės grandies įmonių atleistus darbuotojus, regione, kuriame gyvena 150–800 tūkst. gyventojų ir kurio nedarbo lygis didesnis už šalies narės ar ES vidurkį. Tokie reikalavimai bus taikomi didelėms įmonėms. Antruoju atveju parama bus teikiama, kai per 6 mėn. laikotarpį vienoje ar keliuose įmonėse viename iš sektorių atleidžiama mažiau nei 1 tūkst. darbuotojų. Šis kriterijus taikomas vidutinėms ir smulkioms įmonėms. Dėl minėtų kriterijų dabar vyksta diskusijos Europos Taryboje ir Europos Parlamente.

Europos Parlamento Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitete, kurio narys yra šio straipsnio

autorius, neseniai įvyko pasikeitimas nuomonėmis dėl Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo nuostatų. Daugiausia diskusijų sukėlė reikalavimai dėl atleidžiamų darbuotojų skaičiaus – mažesnės ES šalys siekia, kad šis paramos kriterijus būtų sumažintas, o didžiosios valstybės pritaria Europos Komisijos siūlymui. Komitete taip pat siūlyta fondo paramą teikti ir toms įmonėms, kurių veikla iškeliama ne tik į trečiąsias šalis, bet ir į kitas ES valstybes, kur darbo sąnaudos mažesnės. Pasiūlymo šalininkai argumentavo, kad tokia pataisa reikalinga dėl ES šalių ekonominio išsivystymo skirtumų.

Komitete buvo aptartas ir bendro finansavimo klausimas. Europos Komisija siūlo, kad gaunama iš EGF parama neturi viršyti 50 proc., o likusią sumą turi teikti ES valstybė. Vis dėlto ES narės gali stokoti biudžeto lėšų. Dėl to pasiūlyta šalims palankesnė schema – 70 proc. paramos siūloma skirti iš EGF, o 30 proc. – iš ES narės biudžeto.

Dokumentą svarstant Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komitete buvo pasiūlyta ir

„apsaugos“ sąlyga. Jos tikslas – kad parama galėtų būti suteikta ir toms nuo globalizacijos nukentėjusioms įmonėms, kurių atleidžiamų darbuotojų skaičius neatitinka Europos Komisijos nustatytų kriterijų. Tokiais išskirtiniais atvejais siūloma išmokėti pašalpų suma per metus neturėtų viršyti 10 proc. Fondo išlaidų.

Šio straipsnio autoriaus nuomone, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo paramos reikalavimai mažoms šalims yra pernelyg aukšti. Būtų tikslinga dėl globalizacijos paramos atleidžiamų darbuotojų skaičių sumažinti iki 500, o atleidimo laikotarpį prailginti nuo 6 iki 10 mėnesių. Tokie reikalavimai būtų optimalūs, nes tada daugiau Lietuvos įmonių galėtų pasinaudoti Fondo parama.

Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas yra Europos Sąjungos solidarumo simbolis. Fondui lėšos nebus skiriamos atskira biudžeto eilute – jos bus kaupiamos iš nepanaudotų ES biudžeto lėšų. Fondas papildo jau esamas pagalbos priemones, pavyzdžiui, Europos socialinį fondą, EQUAL iniciatyvą ir kt. Globalizacijos fondas galės skirti lėšų tik ES valstybės prašymu. Paramos prašytoja turės pateikti įrodymus, kad konkrečios bendrovės darbuotojai yra atleidžiami dėl globalizacijos padarinių.

Šiuo metu bankrutuojančių Lietuvos įmonių, pavyzdžiui, *Ekranas* darbininkams, globalizacijos Fondas pagalbėti negalės, nes bankrotas kineskopų bendrovei paskelbtas anksčiau, nei pradės veikti Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas. Iš jo pagalbos ateityje galėtų tikėtis kitos globalizacijos įtaką jaučiančios įmonės. Tikimasi, kad Fondas pradės veikti nuo 2007 m. pradžios. Europos Parlamento Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitete dėl Fondo nuostatų bus balsuojama šių metų spalio pradžioje.

Labai svarbu, kad Lietuvos įmonės būtų informuotos ir galėtų laiku pasinaudoti nauja ES finansine pagalba, kuri sušvelnintų socialinių smūgių.

Rugsėjo 19 d. biotechnologinės farmacijos įmonėje *Sicor Biotech* apsilankė LR Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė, opozicijos lyderis Andrius Kubilius, Vilniaus apskrities viršininkas Alfonsas Macaitis ir Vilniaus miesto meras Artūras Zuokas. Susitikimo tikslas – aptarti, kaip būtų galima didinti Lietuvos ekonomikos konkurencingumą plėtojant aukštųjų technologijų pramonę.

Sicor Biotech generalinio direktoriaus prof. habil. dr. Vlodo Algirdo Bumelio kvietimu svečiai susipažino su vienintelės Lietuvoje biotechnologinių vaistų gamintojos Gamybos centro veikla. Susitikimo dalyviams buvo pristatytos biotechnologijų plėtros galimybės Lietuvoje bei Visorių-Santariškių biotechnologijų slėnio – žinių ekonomikos branduolio, jungiančio mokslo, studijų ir verslo įmones – vizija. Didžiausio vyriausybės atstovų bei kitų svečių dėmesio susilaukė projektas, kuriuo numatoma steigti patrauklius objektus Lietuvos bei užsienio įmonių investicijoms pritraukti – Visorių-Santariškių mokslo, studijų, verslo ir medicinos paslaugų centrą, Visorių biotechnologijos slė-

Biotechnologai valdžios atstovams pristatė aukštųjų technologijų perspektyvas

nį. Vienu svarbiausių argumentų, kodėl Visorių-Santariškių integruotas studijų, mokslo ir verslo slėnis turėtų tapti valstybinės svarbos objektu, biotechnologijų įmonių vadovai įvardijo didžiulį šalies mokslininkų įdirbį aukštųjų technologijų srityje bei užsienio investuotojų susidomėjimą lietuvių patirtimi.

Biotechnologijų plėtojimas padės pritraukti užsienio investicijas

Biotechnologijų įmonių vadovai – UAB *Sicor Biotech* generalinis direktorius prof. V. A. Bumelis, UAB *Fermentas* generalinis direktorius prof. Viktoras Butkus – ir kiti susitikime dalyvavę valdžios, mokslo bei verslo atstovai sutarė, kad norint sėkmingai plėtoti Lietuvoje aukštąsias technologijas, būtini sprendimai Vyriausybės lygiu. Tai padėtų pritraukti ne tik didesnes užsienio investicijas, bet ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Prioritetinė biotechnologijų plėtra mūsų šalį įtvirtintų kaip modernią ir investicijoms patrauklią valstybę, todėl reikalingas platus požiūris į aukštųjų

„*Sicor Biotech*“ generalinis direktorius prof. habil. dr. Vladas Algirdas Bumelis Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovą Gediminą Kirkilą susipažindina su vienintelės Lietuvoje biotechnologinių vaistų gamintojos Gamybos centro veikla

technologijų plėtra, būtina skirti paramą ne tik mokslui, bet ir verslui. Susitikimo metu buvo svarstomas poreikis sukurti Nacionalinę biotechnologijos vystymo programą.

„Esu sužavėtas Premjero dėmesiu ir atsakingu požiūriu į aukštųjų technologijų plėtrą Lietuvoje. Labai svarbu, kad visuose valdžios sluoksniuose stiprėtų supratimas, jog plėtodama biotechnologijas

Lietuva gali sukurti didžiulę pridėtinę vertę ne tik mūsų šaliai, bet ir viso pasaulio ekonomikai, todėl turime deramai išnaudoti savo mokslinį potencialą“, – po susitikimo sakė prof. V. A. Bumelis.

Apie „*Sicor Biotech*“

UAB *Sicor Biotech* – vienintelė biotechnologinės farmacijos

bendrovė Lietuvoje, atitinkanti Gerosios gamybos praktikos (GGP) standartus ir turinti daugiau kaip 20 metų mokslinių tyrimų patirtį. *Sicor Biotech* pirmoji Lietuvoje gavo tiriamųjų vaistų gamybos licenziją.

150 darbuotojų turinčioje įmonėje dirba 52 biotechnologijos, biochemijos, biologijos, chemijos, genų inžinerijos mokslininkai, iš jų 16 turi mokslų daktaro laipsnį, vienas – habilituotas mokslų daktaras, Mokslų akademijos narys korespondentas. Didžiausiai pasaulyje generinių vaistų gamintojų grupei TEVA priklausanti *Sicor Biotech* kuria ir gamina reikalingus biofarmacinius preparatus, padedančius gydyti įvairias onkologines ir virusines ligas, taip pat augimo sutrikimus. Biotechnologijų bendrovė kasmet moksliniams tyrimams skiria dešimtis milijonų litų. 2006 m. naujiems tyrimams planuojama skirti per 22 mln. Lt. 2005 m. UAB *Sicor Biotech* pardavimai sudarė 29 mln. Lt. Planuojama įmonės apyvarta 2006 m. – 40,1 mln. Lt.

Pradžia Nr. 16

Toliau kalbamės su dainininku Danieliumi Sadausku, kopinėjame dainuojamosios poezijos medų. „Mokslo Lietuvos“ pašnekovą galėtume pavadinti tikruoju šios poezijos bitininku.

M. Mažvydo natos buvo didelė naujiena net daugeliui muzikų

Jūsų įdainuotų ir sudarytų penkių kompaktinių plokštelių tekstuose yra labai gražių Justino Marcinkevičiaus, Sigitos Gedos, Marcelijaus Martinaičio, Vandos Zaborskaitės, Jono Bruverio, jau amžinąjį atilį Vytauto Kubiliaus atsiliepimų – labai šilti jų palydimieji žodžiai. O ar Jūsų M. Mažvydo giesmių giedojimas sulaukė muzikos kritikų ir muzikologų dėmesio? Juk tai išskirtinis mūsų muzikinės kultūros reiškinys.

Nežinau kodėl, gal dėl ypatingos muzikos kritikų tolerancijos, per savo muzikinę karjerą kritikos neišgirčiau. Taip pat ir dėl Mažvydo giesmių. Žinoma, pats abejoju savo darbu, bet, kiek žinau, šias giesmes daug kas įtraukia į savo paskaitas studentams ir moksleiviams. Palankiai atsiliepė Jonas Bruveris, Jūratė Vyliūtė, Jūratė Baltramiejūnaitė, Rimantas Astrauskas, daugelis kitų atlikėjų ir kompozitorių. Buvo keista, kad patys muzikai labai mažai žino apie M. Mažvydo epochos muziką. Man pačiam teko domėtis tos epochos muzikine kultūra, kreipdavusi į kompozitorius dėl vieno ar kito dalyko, bet jie dažniausiai nė nežino davu, kad yra išlikusių Mažvydo giesmių natų. Jiems tai būdavo didelė naujiena. Žinoma, abejoniu ir liks. Netgi Mažvydas *Katekizmą* baigia žodžiais: „A šitą mana darbą ijr prakaita už gier preimtumbet, prašau... Tadrin, jei rassy kaky paklīdimą, pataisik be visakia užvidejima“.

Vadinasi, kultūros istorijos išmanymas yra menkas, apie tai reikėtų gerai pagalvoti už humanitarines studijas aukštojoje mokyklose atsakinėjams asmenims. Kaip gali būti, kad rengdamos mūsų dainininkus, muzikus ir aktorius, aukštojo mokyklos nesuteikia studentams kultūros istorijos pagrindų?

Negalima sakyti, kad nesuteikia. Studentus profiliuoja. Mano kartos studentas turėjo gerai žinoti socialdemokratų, TSKP ir LKP suvažiavimų datas ir programas. J. Tallat-Kelpšos muzikos mokykloje, kur jaunystėje mokiausi, už durų mokytojai slapta klausydavosi, ar negrojamas džiazas. Ir baudavo. Leningrado konservatorijoje virš koncertinės scenos buvo šūkis: „Сегодня ты играешь джаз, а завтра родину продашь“ („šiandien tu groji džiazą, o rytoj parduosi tėvynę“). Tarybinė ideologija nepripažino Čiurlionio, impresionistų ir t. t. Tad apie kokius kultūros istorijos pagrindus galima kalbėti. Mano karta dabar profesoriauja, o jų absolventai irgi jau dėtytojai. Toks paveldas. Nesunku atsiminti, kaip buvo žvaizduojama į Bernardą Vasiliauską, kai jis vienas pirmųjų pradėjo groti vargonais. Nors vargonai išrasti III a. pr. Kristų Aleksandrijoje, jais vėliau būdavo grojama per gladiatorių kautynes ir mėtant krikščionis liūtams, užtat kelis šimtmečius patys krikščionys vargonus laikė pagonišku, nešvari instrumentu, nes jais grodavo kankiniant tikėjimo brolius. O tarybiniais laikais jų netoleravo kaip pagrindinio bažnytinio instrumento. Tokios tad tokelės ir

Danielius Sadauskas išdainuoja senuosius lietuvių literatūros tekstus

Gedimino Žemlicko nuotrauka

menėje gali būti suprastas kaip labai nešiuolaikiškas ir dabarties gyvenime visiškai nenaudingas dalykas? Kai politikai taikosi prie auditorijos, o ne prie aukštųjų moralės reikalavimų, kai populizmas tampa gyvenimo norma, apie kokias dvasines vertybes galima kalbėti? Kas darytina, kad aukšti idealai būtų madingi, šiuolaikiški, kaip kad buvo romantizmo laikais? Adomas Mickevičius ir jo aplinkos Vilniaus studentai svajojo ne apie didelius turtus, bet apie tai, kaip tėvynei gražinti laisvę, kaip nusimesti tironijos jungą.

Yra daug nelengvų klausimų. Jei būtų lengvi, seniai būtų išspręsti. Aš nebijau būti „balta varna“, bet jeigu publika nori, visada padainuoju ir populiarių kūrinį, nes savo repertuarą turiu pakankamai. Jei publiką užvaldo emocijos, aš mielai atlieku tokių kūrinį. Gera žmonėms suteikti estetinį malonumą. Svarbu neprieiti iki ribos, kai viskas yra pramoga, kuri veda prie tokių akcijų, kaip „suirink tūkstantį alaus kamštelį“, o nepasakoma, kiek kainuos inksto persodinimas. Kolizijoje dėl pramogos buvo nužudyta apie 900 tūkst. žmonių. O Mažvydo giesmės – tai ne minties malonumo, bet švietėjiškos veiklos kūriniai. Vienas iš Dievo įsakymų liepia gerbti tėvą ir motiną. Dabar tai nemadinga, taip pat kaip ir tėvynės meilė. Tačiau galima rasti auditoriją, kurią pavyks pažadinti, kaip kad mane pažadino M. Mažvydo 1947 m. išspausdintas *Katekizmas* su giesmių natomis. Kartais ir vienas menininko žodis gali žmogų paska-

Į Martyno Mažvydo giesmių viršukalnę (2)

istorinės metamorfozės.

Galima suprasti, kad religinė kultūra buvo svetima santvarkoje, iš kurios visi atėjome. Bet keista, kad lietuvių kultūros šaknims ligi šiol skiriama tiek mažai dėmesio. Tai kiekvieno inteligento, jau nekalbu apie meno žmones, atsakomybės reikalas.

Reikėtų didelį darbą pradėti nuo mokyklų, nuo švietimo sistemos. Jeigu į aukštąsias mokyklas įstoja studentai, nežinantys, kur rašyti nosinę ir kablelį, apie kokį jų pasirengimą galime kalbėti. Pirmiausia šeimoje ir mokykloje reikėtų išmokyti dorovės, paskui – išminties, nes be pirmo nebūna antro.

Vėlgi galėtume įžeisti ne vieną mūsų mokslo instituciją ir juo labiau tikrai pasiaukojančius kultūros tyrinėtojus ir kūrėjus. Žmonės dirba tyliai, sunkiai, už mažą atlygį. Tokių pažįstu daug. Bet valstybėje trūksta politinės valios jiems padėti. Tiksliau ne tik jiems, bet ir mums, visai Lietuvai, kuri yra lyg ažuolas su nukapotu, sužalotom ir vėl atželiančiom šaknim. Manau, šiuo klausimu nemažai pasitarnaus Europos Tarybos programos *Europos paveldo dienos*. Tik gaila, kad jose irgi mažai jaunimo. O jie Lietuvą galėtų pamatyti kaip nuostabų, bet išdraskytą Sapiegu ansamblį, kur želia svetimi medžiai, pakeisti takai, pristatyti pasibjaurėtinai pastatai, ir, lyg simboliška, dabar išpjauti ir pavogti autentiški laiptai, vedantys į antrąjį rūmų aukštą...

Į užžėlusį Lietuvos kultūros tvenkinį akmenuką numes Lietuvos vardo 1000-mečio minėjimo programa. Gal suraibuliuos jo bangelės. Ir

Gražinos Ozkinytės ekslibrisas

vėl, kodėl raibuliuos tik 1000-mečio kultūrinis tvenkinys? Negi Lietuvai 1000 metų? Jeigu Lietuva paminėta tada, tai dar nereikia, kad jos nebūvo anksčiau. Paminėjimo tikslas taurus, bet gali duoti ir atvirkštinių rezultatų, bent jau pačiai visuomenei, jos savigambari, jei tokia yra.

Mažvydo giesmės – ne vienadienio minties malonumo kūriniai

Atkurdamas Mažvydo giesmes, nerėjote atkurti ir tos epochos dvasingumą, siekėte, kad Jūsų klausytojai pajustų ir dvasinius, dorovinius reikalavimus, kurie skleidžiasi iš tų giesmių. Tie reikalavimai telpa į Dešimt Dievo įsakymų. Ar nesibaiminate, kad šis aukštųjų vertybių siekimas mūsų visuo-

tinti giliau domėtis svarbiausiais dalykais.

Ne vien M. Mažvydo giesmėse, bet ir liaudies dainoje matomi giliausi dorovinio ir moralinio pagrindo klotai. Panagrinęje liaudies dainą *Oi, leikia leikia gulbių pulkelis* pamatyčiau, kad ji labai susijusi su Dešimčia Dievo įsakymų. Iš *Katekizmo* reikalavimo gerbti tėvą ir motiną išauga ir pagarba Tėvynei, nes tėvas yra tėvynės sinonimas. Juk – „leikia leikia gulbių pulkelis, tėvynės ginti ragin brolelius“... Visi nujaučia, kad jie žus, net saulutė sesutėms sako: „aš jums padėsiu gedėt brolelio, devynis rytus miglužė eisiu, o šį dešimtą nė neužtekėsiu“. Štai devyni Dantės pragaro vartai. Nors užtėms Lietuvos padangę nuo gedulo, bet tėvynės gynyms lietuviui šventas. O ir Kristus Jeremijo ašaromis verkė prie sugriautų Jeruzalės vartų. J. S. Bachui Jėzus buvo humaniško pavyzdys, kuris Chaose kūrė priešingybę – didžiąją tvarką.

Visa daina atasta pagarbos tėvui, motinai ir tėvynei jausmu – tai Dešimt Dievo įsakymų tautosakoje. Jei suvoki tuos dalykus, visai kitaip imi vertinti pačią dainą. Ne veltui ją harmonizavo M. K. Čiurlionis.

Išties galima tik stebėtis, kiek išminties glūdi liaudies kūryboje, o juk ją kūrė ne universitetus baigę žmonės. Jie poetiniu žodžiu išreiškė savo santykį su artimuoju, su kitais žmonėmis, savo gyvenamąją aplinką, su gimtine ir tėvyne... Visa tai įprasminama poetinėmis metaforomis, kurių talpumas, jose užkoduota tautos patirties gėlmė stebino ir tebestebina ne vien lietuvius, bet ir kitų tautų vertintojus – I. Kantą, V. Gėtę, J. G. Herderį.

Vydūnas yra pasakęs: jeigu tauta žūna, ji dar ilgai gyvena savo dainose. Jose glūdi tas tautos dvasinis klodas, kuris lieka gyvas ir po tautos žūtis. Štai prūsijos dainos tebegyvena, nors neliko senosios prūsų tautos. „Ak, kur dingot, jūs / Lietuviškos gadinėlės, / Kai dar prūsai vokiškai kalbėt nemokėjo...“ – sakė Kristijonas Donelaitis.

Vadinasi, estetinės vertybės gyvena tarsi visai savarankišką gyvenimą, kuris gali būti tvaresnis už pačią valstybę ir tautą. Valstybės ir tautos žūna – dainos išlieka. Bet noriu grįžti prie Mažvydo laikų, to meto lietuviškos raštijos, kaip tam tikros lietuvių tautos savivokos formos. Tauta, pradėjusi spausdinti savo knygas, atsistoja ant visai kitos kultūrinės pakopos. Vis dėlto Mažvydo laikų lietuviškos giesmės tikriausiai nėra visai savarankiškas poetinis ir muzikinis kūrinys. Galiu įtarti, kad tai to meto vokiečių, o gal net ir prancūzų kompozitorių sukurtos giesmės, kurios buvo perimtos, pritaikytos Mažvydo aplinkos kunigų. Tai kitų tautų muzikinės įtakos lietuvių kultūroje. Bet čia žodis Jums, gerbiame Danieliau, nes tas giesmes esate gerai ištyrinėjęs.

Mažvydo giesmyne galima rasti vokiečių, čekų, lenkų ir kitų tautų paveldo pėdsakų. Skaitant literatūrą, gilinantį į tų giesmių genealogiją, visa tai pradeda aiškėti. M. Mažvydo raštuose iš 460 slavizmų apie 140 yra polonizmai (J. Palionio teigimu). 1547 m. *Katekizme* daugiausia giesmių išversta iš lenkų Jono Sekluciano 1547 m. lenkiško giesmyno, J. Maleckio 1546 m. *Katekizmo* knygoje naudoti ir lotyniški vertimai, pora giesmių, išverstos iš vokiečių kalbos, galbūt ne Mažvydo, nes jis nemokėjo vokiškai. *Katekizmą* tyrinėjo daug mokslininkų – J. Safarevičius, A. Bezenbergeris, Z. Zinkevičius, P. U. Dinis, J. Gerulis, Ch. S. Stangas, G. Ostermejeris, L. Rėza, D. Kauras, A. Jovaiša, I. Lukšaitė ir kiti – visų neišvardysi, yra daug šiuolaikinių gerai žinomų mokslininkų darbų. Mažvydo palikimas pradėtas tyrinėti po 30 metų nuo jo mirties. Bet reikia pastebėti, kad atidžiau ir mokliškiau jo fenomenu pradėta domėtis tik 19 a. pabaigoje. Muzikinis palikimas tyrinėtas, šifruotas nedaug. Darbas sudėtingas ne tik dėl stiliaus – nėra sužymėti taktai, tempai, metras, ritmas. Natos menzurinės – longa, brevis, semibrevis, minima, semiminima. Esu dėkingas likimui, kad leido prisiliesti prie jų ir branginu a. a. vyskupo Jono Kalvano padovanoją vardinį (Nr. 855) pilniausią Mažvydo darbų rinkinį *Katekizmas*, išleista 1993 m., skirtą Mažvydo *Katekizmo* 450 metų jubiliejui.

Ko gero, Jums tai ir buvo tam tikra atspirtis, stengiantis tas giesmes prikelti antram gyvenimui? O gal ir tas įtakas pradėjote suprasti daug vėliau, kai pradėjote Mažvydo giesmes giedoti?

Jūsų klausimas retorinis. Aišku, kad atvirkščiai nebūna. Daug kartų pasijunti nieko lyg ir nežinąs, lyg ir dirbantį ne savo darbą. Bet kūrybinis atradimų džiaugsmas suteikia vilties ir jėgų. Juolab, kad mirtingasis perskaitė Leonardo da Vinčio užrašų sąsiuvinį: „Saulė nejuda. 1508.09.12“

Svarbu ir turėti sąžinę, ir nenusigiedoti, kaip 1977 m. Pirmosios lietuviškos knygos pratarmėje – „Nepaisant jo religinių elementų, šiandien mažda mus dominančių, šios knygos didžiulė reikšmė yra ta, kad ji davė lietuviškos spaudos pradžią“. O juk M. Mažvydas *Katekizmo* pratarmėje rašė: „Jei kas šventa giesme nar giedati, mane po akimis savo tur turėti“, o ant *Giesmes Chrikszoniškas* viršelio – *Soli Deo Gloria*.

Bus daugiau

Trofimovsko salos vaikas

1941 m. Lietuva išgyveno ypač žiaurų tautos genocidą. Buvo ardomos šeimos – motinos su mažamečiais vaikais ir palieję seneliai tremiami į nežinomas Sibiro platybes, vyrai – į žūtis lagerius. Dalis šeimų po metų patyrė antrąją tremtį į Jakutijos užpoliarį. Pirmieji tremimai buvo nukreipti prieš šviesiausius krašto žmones, tarnautojus, mokytojus, teisininkus, kariškių ir ūkininkų šeimas.

Mokytojų Markauskų šeima liko neišskirta. Pirmaisiais metais ji buvo ištremta į Altajaus kraštą, antraisiais – į Jakutijos užpoliarį. Negyvenamoje Trofimovsko saloje Sibiro platybėse gęstant mažamečių tremtinių vaikų gyvybėms, jie buvo laidojami pakelės kapuose ar amžinojo įšalo žemėje. Markauskų šeimą Dievas išsaugojo ir net pagausino – 1946 m. gimė kūdikis. Jų būstas – barakas – saugojo tik nuo žvarbaus vėjo ir sniego. Šeima džiaugėsi naujagimi, tačiau kartu rūpinosi – ar išgyvens.

Trofimovsko saloje su dviem mažamečiais vaikais gyveno buvusi Alantos mokyklos mokytoja Katrė Puodžiuvienė. Jos vyras mokytojas Jonas Puodžius buvo ištremtas į Rešiotų lagerius, kur po keturių mėnesių žuvo. Šeima iš Alantos miestelio buvo ypač žiauriai išvežta, neleista imti maisto ir šiltų drabužių. K. Puodžiuvienė buvo atsivežusi šventintą vaškinę žvakę – brangiausią relikviją iš Lietuvos. Degant šiai žvakei, kalbant malda, naujagimis pakrikštytas Jono vardu. Jonas augo šeimos džiaugsmui begalinio motinos rūpesčio dėka. Motina savo kūnu džiovino vystyklus, dalijosi maisto daviniu. Šeima augino sūnų

Jonas Markauskas (kairėje) su anūke Agnute (dešinėje) sutinka Lietuvos Respublikos Prezidentą Valdą Adamkų 2006 m. birželio 10 d. Lietuvių liaudies buities muziejuje (prie jūros) Gedulo ir Vilties minėjime

perduodama meilę savo kraštui, atminties išsaugojimui, ugdydama dorą, pareigingumą, pagarbą žmonėms, meilę šeimai ir Dievui.

Grįžę į Lietuvą Markauskai patyrė tremtį tarp savųjų. Jiems buvo leista gyventi Lietuvoje atsisakant teisių į prarastą turtą. Tėvams teko rūpintis darbu, gyvenamąja vieta. Tėvai negalėjo gauti pedagoginio darbo, vaikams buvo daromos kliūtytys mokytis. Tačiau darni šeima, auginanti keturis vaikus, nepalūžo. Jonui, baigusiam rusų mokyklą, politechnikos instituto mandatinė komisija pasiūlė studijuoti Talino politechnikos institute. Vėliau – kariuomenė, darbas ir studijos Kauno po-

litechnikos institute. Tai grūdino valią ir ryžtą siekti tikslo. Jis šiltai prisimena tame kelyje sutiktus žmones. Iki šios dienos Jonas bendrauja su klasės auklėtoja, maloniai prisimena Cheminės technologijos fakulteto kolektivą, draugiškai padėjusį žengti pirmuosius darbo žingsnius. Šio straipsnio autorius, dirbdamas su Jonu Kauno politechnikos instituto Skaičiavimo centre, visada juto jo dalykiškumą, pareigingumą ir pagarbą bendradarbiams, jo požiūrį į prasmingą darbą. Šiuos jo bruožus įverti-

no Kauno technologijos universitetas – pristatė Joną Markauską Valsstybiniam apdovanojimui bei Ministrų padėkos raštui.

Jonas dėmesingas darbui, šeimai, Lietuvos rūsčių praeities metų įamžinimui. 1989 m. jis vyksta į Sąjūdžio organizuotą ekspediciją į Lenos upės delta, aplanko savo gimtinę – Trofimovsko salą. Ten padeda statyti paminklus žuvusiems Arktyje. Jonas, 1992 m. įkurtos Laptevų jūros tremtinių brolijos *Lapteviečiai* pirmininkas. *Lapteviečių* brolijos veikla plati ir įvairi, žinoma Lietuvoje ir kitose valstybėse. Čia galima išvardyti tik svarbiausius darbus: konferencijų rengimas (Šiauliuose ir Vilniuje), dalyvavimas Pasaulio lietuvių mokslų ir kūrybos simpoziume Čikagoje, dalyvavimas leidžiant knygas – A. Vilkaičio *Gyvensim* (1999 m.), D. Grinkevičiūtės *Lietuviai prie Lap-*

Jono Markausko gimimo liudijimas

tevų jūros (1997 m.), *Lietuviai Arktyje* (lietuvių, rusų ir anglų kalbomis, 2000 m.), M. Markevičiaus *Tremties kelias* (2006 m.), G. Martynaičio *Le-*

do vaikystės prisiminimai (1996 m.) ir kitas.

Lietuvių liaudies buities muziejuje Rumšiškėse įkurta Tautos tremties ekspozicija: pastatyta žeminukė-jurta, kokiose Arktyje gyveno tremtiniai. Popiežiaus Jono Pauliaus II paskelbtais Šeimos metais (1994 m.) muziejuje pastatyta skulptūra *Šeimos kančia* (autorius T. Potiejūnas), įrengtas vagonas, kokiais iš Lietuvos buvo tremiami žmonės.

Rumšiškių jurta tapo lapteviečių dvasiniu centru. Čia jie renkasi kiekvieną birželį minėdami Gedulo ir vilties dieną. Ekspoziciją lanko Lietuvos ir užsienio turistai, diplomatai. Ne kartą renginiuose dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, garbūs Lietuvos žmonės: prof. Vytautas Landsbergis, akad. Zigmas Zinkevičius, prof. Antanas Tyla, Seimo nariai, Tremtinių organizacijų, Sąjūdžio vadovai ir kiti. Didžioji dalis Jono laisvalaikio skiriama

lapteviečių iniciatyvoms ir darbams. Čia išvardytų lapteviečių ir jų neuilstančio vadovo Jono Markausko darbai verti platesnės studijos. Artimi jo idėjų kritikai ir patarėjai – šeima, jo sesers ir brolių šeimos. Žmona Gražina – rūpestinga lapteviečių darbų metraštininkė ir leidinių redaktorė. Sveikiname Jubiliatą 60-mečio proga, linkime sveikatos ir naujų sumanymų.

Spalio 9 d. atidengtas paminklas – ekspozitatas Vilniuje Aukų g. Lietuvos tremtiniams, kentėjusiems ir žuvusiems 1942–1956 metais Jakutijoje. Tai tarsi dovana visiems puoselėjusiems ir įgyvendinusiems šią iniciatyvą. Tremčiai skirtą paminklą 2005 m. Rusija uždraudė statyti Jakutske. Jis liko Lietuvoje ir tapo Aukų muziejaus ekspozitatu po atviru dangumi.

Jonas Puodžius

PAMINKLAS RADO VIETĄ

Spalio 9 d. Vilniuje Aukų gatvėje prie Genocido aukų muziejaus buvo atidengtas paminklas Lietuvos tremtiniams, kentėjusiems ir žuvusiems 1942–1956 m. Jakutijoje. Apie tai kalbamės su Laptevų jūros tremtinių brolijos *Lapteviečiai* nariu dr. Jonu Puodžiumi.

2005 m. „Mokslo Lietuvoje“ Nr. 19(331) buvo išspausdintas straipsnis „Naujas paminklo gyvenimas“. Sakėte, kad 1941 m. tremtinių iš Lietuvos atminimui skirtą paminklą tais metais Rusija uždraudė statyti Jakutske, nors iš pradžių šis sprendimas buvo suderintas su miesto administracija. Bent trumpai priminkime skaitytojams šio paminklo atsiradimo peripetijas.

Laptevų jūros tremtinių brolijai *Lapteviečiai* 2002 m. kilo mintis pastatyti paminklą Jakutske Lietuvos tremtinių atminimui. Siūlymui pritarė Jakutsko tremtinių bendrija *Gintaras*, Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo centro skulptorius Jonas Jagėla sutiko parengti projekto maketą. Pagrindiniai projektui kelti reikalavimai – paprastumas, nedidelė kaina ir atsparumas atšiaurioms Jakutijos sąlygoms, giliam sniegui. Pirmojo projekto kompozicija – palūžęs

kryžius, simbolizuojantis palūžusį tremtinių gyvenimą. Toks sumanymas Jakutsko vadovams nepatiko, jų nuomone, kryžiai gali būti statomi kapinėse, o miesto skvere siūlomas projektas nepriimtinas.

Skulptorius parengė antrą variantą, kuriam Jakutsko meras pritarė ir užtikrino vietą mieste. 2005 m. birželio mėn. *Lapteviečių* brolijos surinktomis ir iš Lietuvos Vyriausybės rezervo skirtomis lėšomis paminklas buvo pagamintas ir parengtas kelionei. Kelionę geležinkeliu iš Vilniaus iki Ust-Kuto stoties buvo pasirengusi remti UAB *Lietuvos geležinkeliai*, likusiais daugiau kaip 300 km Lenos upe turėjo rūpintis Jakutsko *Gintaro* bendrijos nariai. Beliko sužinoti gavėjo rekvizitus, kad būtų galima įforminti siuntą. Apie šią programą informacija Rusijai buvo teikiama diplomatiniais kanalais. Lietuvos

ambasadorius Rimantas Šidlauskas 2005 m. birželio 1 d. perdavė notą ir informaciją apie paminklo statybą Jakutske Rusijos užsienio reikalų ministerijai. Birželio pradžioje architektas Algis Vyšniūnas lankėsi Jakutske ir su vietos architektais parengė paminklo statybos planą. Čia ir išryškėjo dabartinių Rusijos vadovų negeranoriškumas. Pavyko gauti Jakutsko merui siųstą Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos atstovo laišką, kuriame siūloma uždrausti paminklo statybą Jakutske. Tapo visai aišku, kad paminklas įgauna kitą prasmę, ir jo vieta Lietuvoje.

Kodėl paminklas įgauna kitą prasmę?

Rusijos Federacijos prezidento administracijai nusprendus neleisti statyti paminklą Jakutske, paminklas, likdamas Lietuvoje, įgauna naują, daug platesnę idėjinę prasmę. Monumentas tampa tremties ir nepagarbos kentėjusiems bei žuvusiems Lietuvos piliečiams svetimos platybės simboliu.

Nukelta į 16 p.

Brolijos „Lapteviečiai“ pirmininkas Jonas Markauskas, bendrijos narys Jonas Puodžius ir Alytaus dekanas Arūnas Užupis prie naujojo paminklo tremtiniams

Kokios reikia „Mokslo Lietuvos“

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo ekspertai apžvelgė jau dešimtmetį remiamus kai kuriuos Lietuvos kultūros leidinius. Į vertinamųjų sąrašą pateko devyni leidiniai: ketvirčio žurnalas *Archiforma*, vaizduojamajam menui skirtas ir kas pusmetį pasirodantis leidinys *Dailė*, mėnesinis literatūros žurnalas *Metai*, kultūros žurnalai *Naujasis Židinys* ir *Kultūros barai*, savaitraščiai *Literatūra ir menas* bei *Šiaurės Atėnai*, savaitraštis *Atgimimas* ir dvisavaitinis Lietuvos mokslininkų leidinys *Mokslo Lietuva*.

Žinoma, mums labiausiai rūpi *Mokslo Lietuvos* ekspertinis vertinimas.

Vertina ekspertai

Ekspertas – doc. dr. Almantas Samalavičius

Apžvelgiant ir eksperto požiūriu vertinant SRTV fondo jau dešimtmetį remiamus Lietuvos kultūros leidinius, atsivėlę į dvi svarbias ir įpareigojančias aplinkybes. Pirmą, penkiolika nepriklausomo būvio metų – pakankamai ilgas laiko tarpas suformuoti šiuolaikiškus leidinių pavidalus, pertvarkyti turinį, suburti bendradarbių pajėgas ir t. t. Antra, Lietuva yra ES narė, todėl būtina savo kultūros projektus vertinti šiuolaikinės Europos kontekste. Šiomis prielaidomis ir buvo remtasi taikant kriterijus leidinių ekspertiniam vertinimui.

Mokslo Lietuva skelbiasi, esą jos tikslas „informuoti Lietuvos mokslo visuomenę apie svarbiausius mokslo ir kultūros įvykius, analitiškai gvildinti problemas, su kuriomis susiduria įvairių sričių Lietuvos mokslo atstovai...“ Galima

konstatuoti, kad informavimo funkciją leidinys iš esmės (nors toli gražu ne be priekaištų) atlieka. Jame nemaža įvairių mokslo naujienų, aktualijų, institucijų informacijos. Tokio pobūdžio leidinys mokslo visuomenei reikalingas, tačiau turėtų būti gerokai išsamesnis ir pasižymėti itin gera duomenų kaupimo ir referavimo sistema. Deja, šiuo metu jos tiek, kiek suspėja konferencijose, seminaruose ar ministerijų posėdžiuose surinkti ir perteikti bene vieni vieninteliai visur lakstantis *Mokslo Lietuvos* redaktorius. Nežinau Lietuvoje jokio kito leidinio, kurio didžiąją dalį sudarytų jo redaktoriaus užrašyti tekstai ir jo fotoobjektyvo užfiksuotos scenos. Šia prasme belieka pironizuoti, jog *Mokslo Lietuva* itin novatoriška. Su reiškiniais analize leidinui susidoroti sekasi gerokai sunkiau. Aiškiai matyti, jog stokojama intelektualinių pajėgų, gebančių operatyviai aptarti, analizuoti mokslo sferoje ryškėjančias problemas. Šiuo metu aktualizuojant problemas, jas aiškiai nusveria insituciniai mokslo įstaigų interesai. Pavyzdžiui, vienos konferencijos pristatomos per kelis numerius tarsi būtų dešimtmečio įvykiai, apie kitas nepateikiama nė kelių eilučių informacijos. Nemaža

dalis publikacijų – paties redaktoriaus sporadiški pasikalbėjimai su mokslo vyrais ar institucijų vadovais. Šiuo atveju – kiek sugebama paklausti, tiek ir užrašoma. Nors Lietuvoje vyksta mokslo reforma ir įvairūs mokslo vertinimo rekonstrukcijos bandymai, leidinys į juos gilinasi perdėm paviršutiniškai; daugelis šios temos publikacijų tiesiog dėl savo lygio nebūtų spausdinamos jokiuose rimtesniuose kultūros leidiniuose. Redakcijai verkiant trūksta pastovesnių bendradarbių ir autorių, kurie šiuo metu geba analizuoti mokslo pertvarkos procesus, galiausiai – įdomiau aprašyti mokslo vykstančius procesus. Reportažai apie premijas, pagerbimus ar žurnalisto aplankytas konferencijas, deja, negali atstoti rimtos ir nuoseklios vykstančių procesų analizės. Šiuo metu disponuojamomis intelektualinėmis pajėgomis leidinys galėtų nebent pagilinti savo informacinį pobūdį, analitines aukštumas palikdamas tiems, kurie geba jas pasiekti. Kuklumas ne visados yda. Šiokių tokių potencialų leidinio raidai yra, tačiau jį pertvarkyti iki normalaus informacinio leidinio galėtų padėti tik gerai koordinuotos suinteresuotų institucijų ir leidėjų pastangos.

Ekspertas – Andrius Navickas

Prieš pradėdant konkrečių leidinių analizę, būtina įvardinti svarbiausius kriterijus, kurie turėtų būti naudojami, vertinant leidinių privatumus ir bėdas. Mano įsitikinimu, kiekvieno analizuojamo leidinio atveju būtina išskirti šiuos pagrindinius klausimus:

1. Ar spaudos, televizijos ir radijo fondo (toliau – Fondas) parama *įžiebė ugnį, kuri dega, plečiasi ir šildo ne tik nedidelį leidinio darbuotojų ratą, bet ir nemažą dalį visuomenės?*

2. Ar leidinys tobulėja, permaš savo uždavinius, atsižvelgia į konteksto pokyčius, ieško geriausio jų aktualizacijos būdo?

3. Ar leidinys sugebėjo susikurti *neiginčijamai reikšmingą nišą Lietuvos viešajame gyvenime? Ar jis praturtina Lietuvos kultūrinį gyvenimą, sugeba palaikyti dialogą su kitais kultūros leidiniais?*

Trumpai pagrįsiu, kodėl iškeliau būtent šiuos klausimus. Tikiuosi neklystu, jog Fondas nėra labdaros organizacija ar valstybės institucija, įsipareigojusi išlaikyti konkrečius leidinius, bet veikiau viešą erdvę bei valstybės prioritetus kultūriniam gyvenime puoselėjanti institucija. Taigi Fondo parama turėtų būti traktuojama pirmiausia kaip investicija į viešą erdvę.

Antra, gyvename sparčių pokyčių laikotarpiu. Keičiasi taip pat ir kultūrinis, visuomeninis mūsų gyvenimo kontekstas, iškyla nauji iššūkiai, mezgasi naujos svarbios diskusijos. Kiekvienas leidinys, mano įsitikinimu, turėtų įdėmiai stebėti savo veiklos kontekstą, reguliariai skirti laiko savirefleksijai bei savosios misijos permatymui. Fondas remia ne komercinius leidinius, kurių tikslas gauti kuo daugiau pelno, bet leidinius, kurie siekia tam tikros misijos. Todėl labai svarbu nepamiršti klausimo – ar misija realiai įgyvendinama?

Pagaliam, Fondo parama orientuojasi į visuomeniškai reikšmingų projektų vykdymą, kurie skatina kultūrinį, pilietinį dialogą, o ne prisideda prie atskirų kultūrinių grupių saviizoliacijos ar kultūrinės fragmentacijos didėjimo. Tai reiškia, jog labai svarbiu kriterijumi tu-

rėtų būti tai, ar Fondo remiamas leidinys yra dialogiškas savo esme, ar nėra tapęs pernelyg hermetišku, sektantišku.

Analizuojami leidiniai labai skirtingi tiek savo misija, tiek tekstų pobūdžiu, poligrafija, pagaliau, ambicijomis. Pagal tematiką bei periodiškumą juos galima suskirstyti bent į keturias grupes [...].

Mokslo Lietuva. Lietuvos mokslininkų sąjungos leidinys. Šis leidinys tvirtina, jog jo tikslas „informuoti Lietuvos mokslo visuomenę apie svarbiausius mokslo ir kultūros įvykius, analitiškai gvildinti problemas, su kuriomis susiduria įvairių sričių Lietuvos mokslo atstovai...“

Mano įsitikinimu, savaitraščio misija įgyvendinama tik nedidele dalimi. Natūralu tikėtis, kad *Mokslo Lietuva* yra geriausia tribūna mokslininkams išsakyti savo poziciją aktualiaisiais visuomenės klausimais. Tačiau, deja, savaitraščiui būdingas mokslo vidaus problemų vengimas, savirefleksijos trūkumas, slystama paviršiuje, vengiant nėrimo į problemų tirtumą. Neaptiksime gilesnės diskusijos dėl humanitarinių ar socialinių mokslų problemų, neaptiksime akademinio gyvenimo skaudesnių problemų analizės. Dauguma proginių straipsnių ar ataskaitų apie renginius. Žiupsnelis mokslo populiarinimo ir tiek. Vargu ar šis leidinys yra tikrai reikšmingas Lietuvos mokslinio gyvenimo elementas. Deja, leidinyje pernelyg vyrauja mokslo institucijų viešieji ryšiai, o ne akademiškai sąžininga diskusija.

2005 metais leidinio tiražas tebuvo 900 egzempliorių, na o šiais metais dar šimtu mažesnis – 800. Atskirai atkreipti dėmesį norėčiau į leidėjų nurodytą leidinio savikainą. 8,5 litai – tai nepaprastai aukšta laikraščio ir tikrai galima atskirti rezervų šią savikainą sumažinti.

Reziumuojant galima tvirtinti, jog *Mokslo Lietuva* iš visų apžvelgtųjų leidinių atrodo prasčiausiai. Nors niša Lietuvoje tokio pobūdžio leidiniui tikrai yra, tačiau *Mokslo Lietuva* tėra tikrai akademiškų diskusijų apie Akademią ir mokslą simuliacija.

Redakcijos žodis

Po ekspertų verdikto tampa akivaizdu: *Mokslo Lietuvai* reikia keistis. Lietuvos mokslininkų sąjungos taryba ir laikraščio redakcija apmąstė esamą padėtį, atsižvelgdama į ekspertų pastabas ėmėsi ryžtingų priemonių – nutarė daugiau dėmesio kreipti į pokyčius mokslo ir studijų gyvenime. Mėginsime rasti ne vien apie „amžinąsias vertybes“, laikraščio viršaus suksime labiau į kasdienes aktualijas, pragmatiškesnes temas, ko, atrodo, vis įsakmiau reikalauja gyvenimo realybė ir laikraščiui keliami reikalavimai. Pirmuosius šių pokyčių rezultatus, tikimės, skaitytojai jau gali pastebėti. Bus siekiama pritraukti daugiau autorių, plėsti tematiką.

Kokio laikraščio reikėtų? Kas jame vertinga ir kas keistina? Čia jau žodis mūsų skaitytojams. Jie tikriausiai ras ką pasiūlyti, o svarbiausia – patys dažniau mums parašys.

Savo žodį turėtų tarti būtent skaitytojas, nes dirbame jam. Pasisakykite.

AR REIKALINGOS TARPDISCIPLININĖS STUDIJOS LIETUVOJE?

Tarpdisciplininės studijos pasaulyje ir Lietuvoje

Mokslo pasaulyje ryškėja bendradarbiavimo tendencijos: skirtingose mokslo srityse dirbantys mokslininkai suvienija pajėgas spręsdami įvairiausias mokslines problemas. Pavyzdžiui, ieškodami vaisto nuo vėžio, kartu dirba medikai, chemikai, biochemikai, biofizikai, bioinformatikai.

Deja, turime pripažinti, kad mūsų mažutėje Lietuvoje skirtingų mokslo sričių mokslininkai vis dar nelinkę bendradarbiauti. Kokie veiksniai lemia bendradarbiavimo stoka? Uždaras lietuviškas charakteris (nesvetimas ir mokslininkams), informacijos nebuvimas, o gal konkurencijos baimė? Kaip moko senovės išmintis, lengviausia situaciją keisti nuo pačių pradžių, būtent, nuo būsimo mokslininko studijų pradžių universitete. Tarpfakultetinės studijos galėtų būti naudingos ne tik studento gilesniam kelių specifinių mokslo sričių supratimui, bet ir su-

darytų sąlygas ir glaudesniai mokslininkų bendradarbiavimui ateityje.

Biofizika – gražus tarpdisciplininis studijų pavyzdys Vilniaus Universitete

Biofizikos magistrinių studijų programa Vilniaus universitete – tai bendra Fizikos ir Gamtos mokslų fakultetų studijų programa. Programos studijų kokybę kontroliuoja bendras tarpfakultetinis Biofizikos studijų komitetas. Studentai išklauso ne tik Fizikos fakulteto ir Gamtos mokslų fakulteto, bet ir kitų fakultetų bei mokslo įstaigų dėstytojų skaitomas paskaitas. Biofizikos specializacija Fizikos fakultete gyvuoja jau nuo aštunto dešimtmečio pabaigos. 1991 m. fakultetą baigė pirmieji biofizikos specializacijos absolventai. Daugiau kaip pusė šios specializacijos Fizikos fakulteto absolventų tapo mokslų daktarais.

Šiuo metu Fizikos fakultete biofizikos specializaciją renkaši Taikomosios fizikos studijas baigę bakalaurai, išklausę pasirenkamus

biofizikinės pakraipos kursus, dėstomus kitų fakultetų dėstytojų, taip pat kitų universitetų studentai, o Gamtos fakultete šias studijas renkaši biofizikos bakalaurai. Tarpdisciplininis studijų aplinkoje paruošiami geri, kompetentingi biofizikos specialistai, tęsiantys mokslinę tiriamąją veiklą multidisciplininuose moksliniuose kolektyvuose, sugebantys pritaikyti įgytas žinias versle ir vadyboje.

Ar reikalinga Biofizika fizikos fakultete?

Dinamiška tarpdisciplininė biofizikos studijų programa, deja, tenkina ne visus. Aukštuose universiteto rūmų koridoriuose kuriami planai Biofizikos magistrantūros studijas perkelti į vieną fakultetą, nutraukiant Biofizikos studijų tęstinumą fizikos fakultete. Gali nutikti, kad Fizikos fakulteto studentai, ketinę pasirinkti biofizikos magistrines studijas savo fakultete, kitais metais to daryti nebegalės.

Dr. Saulius Bagdonas

Nardantys vabalai įkvėpė sukurti dirbtines žmogaus žiaunas

Ar vandens vabzdys „*Dytiscus marginalis*“ mokslininkams padės sukurti dirbtines žiaunas?

Tirdami vabalų gebėjimą sulaikyti orą, kad nenuskęstų, mokslininkai pradėjo mąstyti apie dirbtines žiaunas, kurios padėtų žmogui kvėpuoti po vandeniu.

Didžiojoje Britanijoje buvo ištirti vandeniu ypač atsparūs paviršiai, kurie sudaryti iš labai smulkių struktūrinių elementų, sulaikančių vandens lašelius. Tie struktūriniai elementai sulaiko orą prie pat audinio paviršiaus, prasi-

smelkia pro jį ir taip nepraleidžia vandens.

Vabzdžiai ir vorai paprastai nuskęsta vos panirę po vandeniu, tačiau, pavyzdžiui, puikiai nardantis vandens vabzdys *Dytiscus marginalis* ant pilvelio turi standžius plaukelius, sugeriančius labai daug vandens ir sudarančius tvirtą oro dangalą.

Tokios oro juostos veikia panašiai kaip žiaunos – leidžia įtekėti deguoniui, esančiam vandenyje, o anglies dioksidiui, esančiam ore, – išskliti.

Didžiosios Britanijos Notingemo universiteto fizikai siekė išsiaiškinti, ar sintetinės medžiagos galėtų pakartoti šį gamtoje vykstantį reiškinį. Iš vandeniu labai atsparaus aktyvo putplasčio jie pagamino tuščią cilindą, o jo viduje pritvirtino įtaisą, sugeriantį deguonį. Kai cilindras buvo panardintas į dujų prisotintą vandenį, jo viduje esantys jutikliai užfiksavo besikaupiantį deguonį.

Mokslininkų nuomone, šio gamtoje vykstančio reiškinio pakartojimas labai palengvintų darbą po vandeniu, nes nebereikėtų rūpintis papildomomis deguonies atsargomis. Apytiksliai 87,3 kvadratinį metrų plote yra pakankamai deguonies išgyventi vienam žmogui. Dar neaišku, kiek ilgai mechanizmas arba žmogus išbūtų po vandeniu, prisotintu deguonies. Vis dėlto, jei kitos dujos, pavyzdžiui, metanas, būtų aptiktos ne taip giliai vandenyje, kaip kad aptinkama nusistovėjusiuose telkiniuose, jos galėtų virsti į deguonį panašiais elementais, ir tai sukeltų didelių rūpesčių.

Be to, mokslininkai nematavo anglies dioksido kiekio cilindro viduje. Šio junginio sankaupos ir deguonies trūkumas pražudytų žmogų. Kita vertus, pašalinti anglies dioksidą nebūtų sunku, nes šios dujos labai gerai tirpsta vandenyje.

Live Science

DumbLIAI ginkmedžiuose

Ginkmedis (*Ginkgo biloba*) – jau pagarsėjęs savo gydomosiomis savybėmis – atskleidė dar vieną paslaptį. Jo ląstelėse yra dumblių, kurie neaptinkami jokiuose kituose medžiuose. Be to, jie randami viso pasaulio ginkmedžiuose, o tai rodo ilgą ir paslaptinę partnerystę.

Šis dekoratyvinis augalas, auginamas pakelėse ir soduose visame pasaulyje, jau maždaug tūkstantmetį laikomas gydomuoju augalu. Devintajame dešimtmetyje atlikti tyrimai patvirtino, kad ginkmedžio ekstraktai padeda stiprinti atmintį, taip pat yra geras vaistas nuo depresijos ir net hemorojaus.

2002 m. farmakologas Jocelyne'as Trémouillaux-Guilleras iš *François-Rabelais de Tours* miesto Prancūzijoje pastebėjo, kad ląstelių kultūros, sukurtos gaminti ginkmedžio junginius, kartais įgauna žalią spalvą. Ištyrus šį reiškinį, buvo nustatyta, kad ginkmedžio ląstelėse gyvena dumblių ląstelės be branduolio ar chloroplastų. Augalo ląstelėms nustojus funkcionuoti, dumbliai transformuojasi į laisvai gyvenančias ir fotosintetinančias ląsteles.

Neseniai algologas Volkeris Hussas iš Erlangeno universiteto Vokietijoje įrodė, kad dumbliai randami ne tik ląstelių kultūrose, bet ir gyvuose ginkmedžių augaluose. Išanalizavęs ginkmedžių pavyzdžius iš JAV, Prancūzijos, Vokietijos ir Kinijos, jų lapų ir reprodukcinių audinių RNR-genetinę medžiagą, V. Hussas paskelbė, kad dumblių aptinkama visuose ginkmedžiuose, bet tik reprodukciniuose organuose. Lapuose dumblių nerasta.

Mokslininkas negalėjo paaiškinti, kaip veikia ši simbiozė. Žinoma, kad gyvoje ląstelėje dumbliai yra priklausomi nuo maisto medžiagų ir galbūt padeda gamintis medicininiams junginiams ginkmedžio ląstelėse. Apie šių unikalių junginių gamybą ląstelėse žinoma tik tiek, kad procesui reikalingos dvi sudedamosios medžiagos – citozolis ir nežinoma organelė. Gal ta organelė ir yra dumblis?

Kad ir kokia būtų šios partnerystės prigimtis, jai gali būti šimtai milijonų metų. Ginkmedžiai yra dinosauro amžiaus, mokslui taip pat žinomi kiti du šio amžiaus augalai, priklausomi nuo simbiotų. Taigi simbiozės fenomenas yra esminis gyvajam pasauliui.

Elizabeth Pennisi, Sciences

Ginkmedis – ne tik vaistingas, bet ir paslaptinis augalas

Garsusis „Marso veidas“ iš arčiau

Europos kosminės agentūros (ESA) zondas *Mars Express* atsiuntė detalesnį vietovės, išgarsėjusios 1976 m. liepos mėn., kai NASA viešai paskelbė apie *Viking 1* zondo atsiųstą keisną nuotrauką, primenančią žmogaus veidą, vaizdą.

„Marso veido“ nuotrauka greitai išgarsėjo visame pasaulyje, kilo daug diskusijų, nesibaigusiu ligi šiol, dėl šio „veido“ kilmės. Spėliota, ar tai šešėlių žaismas kalnagūbrėje, ar kitos civilizacijos kvietimas aplankyti Marsą, ar maršiečių išpėjimas žmonijai.

ESA zondo nuotraukoje kalno plotis yra maždaug 4,2 km. Jis yra šiauriniame Marso pusrutulyje, vadinamajame Cydonijos rajone.

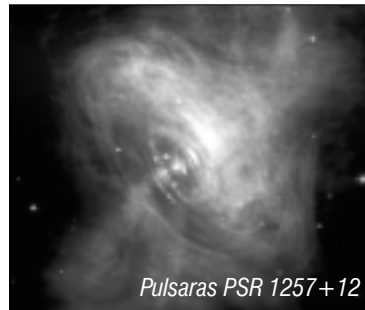
ESA

Marso „veidas“, nufotografuotas Europos kosminės agentūros zondo „Mars Express“

Mūsų galaktikoje gali būti „deimantinių“ planetų

Kai kurios mūsų galaktikos planetos gali slėpti netikėtą lobį – po paviršiumi glūdinčių storą deimantų sluoksnį. Taip vasario 7 d. pranešė astronomai. Tokių darinių nėra Saulės sistemoje, bet kai kurios planetos, besisukančios aplink kitas Paukščių Tako galaktikos žvaigždes, gali turėti tiek daug grynosios anglies, kad susiformuotų deimantų sluoksnis. Taip konferencijoje, skirtoje ne Saulės sistemoje esančioms planetoms, teigė Prinstono universiteto astronomas Marcas Kuchneris. Tokios rūšies planetos turėjo formotis kitaip negu Žemė, Marsas ar Venera – vadinamosios silikono planetos, susidariusios daugiausia iš silicio ir deguonies mišinio. Anglies planetų formavima-

Pulsaras PSR 1257+12

si turėjo būti panašūs į meteoritų. Pasak M. Kuchnerio, dujose, kuriose yra daug anglies ar per mažai deguonies, anglies komponentai, pavyz-

dimo daug anglies turinčių planetų viduje, virs deimantu, taip veikiausiai susiformuos daugelio kilometrų storio brangakmenių sluoksnis. Tokių planetų pagrindas greičiausiai yra karbidai, nors jos gali turėti geležies šerdį ir atmosferą. Tokių planetų gali būti pulsaro PSR 1257+12 orbitoje. Tėn jos galbūt susiformavo pasejus ir sunykus anglį gaminusiai žvaigždei. „Deimantinių“ planetų gali būti netoli galaktikos centro, kur žvaigždėse yra daugiau anglies darinių negu Saulėje. Visoje galaktikoje, metams bėgant, anglies kiekis didėja, taigi tikėtina, kad tolimoje ateityje visos planetos formosis iš šios medžiagos darinių.

Reuters

Vandeniliu varomas motorolis – populiarinti švarams technologijoms

Pramoninio dizaino inžinerijos magistrantas iš Delfto technologijos universiteto Nyderlanduose sukūrė ir sukonstravo veikiančią motorolio prototipą (pavadintą *Fhybridu*), varomą vandeniliu. Crijnas Boumanas sukūrė šį motorolį, tikėdamasis ateityje sumažinti miestų užterštumą. Jis tikisi, kad šio motorolio išvaizda bei patogumas turėtų patraukti kuo daugiau žmonių rinktis švarams technologijas.

Fhybridas turi elektros motorą, kuris energiją gauna iš ličio jonų baterijos. Ši baterija pakraunama kompaktiška sistema, kuri gauna energiją iš vandenilio (laikomo bake) ir deguonies (gaunamo iš oro). Baterija kaupia energiją tada, kai motorolis sustoja ar yra stabdomas. Priklausomai nuo eismo intensyvumo, ši vadinamoji regeneracinė stabdžių sistema sumažina vandenilio sunaudojimą 10–20 procentų. Siekiant, kad sustojus sukurta energija būtų optimaliai išnaudota, motorolis yra varomas priekinių ratų.

Be to, kad *Fhybridas* neteršia aplinkos. Šis vandeniliu varomas motorolis veikia geriau negu degalais varomi motoroliai, tai buvo ištirta važiavimo testais. *Fhybridas* pasiekia 65 km per valandą greitį ir greitėja sparčiau

Vandeniliu varomas motorolis „Fhybridas“

negu įprasti motoroliai. Su pilnu baku vandenilio jis gali nuvažiuoti maždaug 200 kilometrų. Elektrinis variklis gali būti valdomas labai tiksliai, kai važiuojama mažu greičiu. Tai leidžia vairuotojui pastatyti motorolį galu ar priekiu nestumiant jo į norimą vietą.

Engadget.com

Indonezijoje rastos 52 naujos vandens faunos rūšys

Naujai atrasta „vaikščiojančių“ ryklių rūšis

Mokslininkai paskelbė Indonezijos vandenyse atradę dvi naujas ryklių rūšis, retą „šviečiančią“ žuvį, naujų koralų ir patvirtino, kad vakariniėje Ramiojo vandenyno dalyje yra daugiausia vandens gyvūnijos visame pasaulyje.

Čia buvo rastos 24 naujos žuvų rūšys, iš kurių dvi plonų, dėmėtų epoletinių ryklių, užaugančių iki 1,2 m il-

gio, rūšys, taip pat 20 naujų koralinių ir 8 dar nežinomos krevečių rūšys.

„Labai smagu atrasti ryklius, nes jie yra aukštesnės pakopos organizmai, negu bakterijos ar kirmėlės“, – teigia Markas Erdmannas, Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkas. Eपोletiniai rykliai taip vadinami dėl to, kad jie turi epoletus – karininko antpečius primenančias dėmes šonuose.

Buvo atrasta ir nauja „šviečiančių“ lūpočių rūšis. Patinėliai, turintys po kelias pateles, staiga ima švytėti šviesiai geltonomis, mėlynomis, rožinėmis ar kitokiomis spalvomis.

Taip jie atlieka vieną iš dauginimosi ritualų.

Indonezijos žvejybos ministerija siekia padidinti saugomų jūros plotų skaičių, nes dabar jie užima tik 11 proc. teritorijos aplink iškyšulį.

M. Erdmannas teigia, kad tyrinėjama teritorija yra centrinė „Koralų trikampio“ dalis (tarp Indonezijos, Filipinų, Papua Naujosios Gvinėjos ir Saliamono salų). Aplink *Bird's Head* iškyšulį rasta 1223 žuvų ir 600 koralų rūšių.

Dešimt kartų didesniame Didžiam barjeriniame rife buvo rasta tik šiek tiek daugiau žuvų rūšių, tačiau vos 405 koralų tipai. Karibų jūroje aptikta mažiau nei 1 tūkst. žuvų rūšių ir tik 58 koralų tipai.

Reuters

PAMINKLAS RADO VIETA

Gedimino Žemličko nuotrauka

Šiaurės tremtinių brolijos „Lapteviečiai“ nariai ir paminklo kūrėjai paminklo šventinimo iškilnėse Alytuje 2005 m. vasarą

Atkelta iš 13 p.

Kaip paminklui buvo renkama vieta Lietuvoje? Kodėl jis statomas Vilniuje, ar buvo svarstomos ir kitos Lietuvos vietos?

Nusprendus monumentą palikti Lietuvoje, pradžioje buvo siūloma statyti jį Kaune. 1941 m. vasarą pirmosios masinės tremties metu daug inteligentijos buvo išstremta iš Kauno zonos į Altajų. Apie 3 tūkst. Lietuvos tremtinių po metų iš Altajaus krašto patyrė antrą tremtį į Jakutijos Arkties rajonus. Todėl norėta šį atminimo ženklą statyti Kaune, rekonstruojamame

Karo muziejaus skvere. Pateikėme projekto skulptoriaus ir architekto parengtą fotomontažą. Deja, Kauno miesto savivaldybės mero pavaduotojas E. Tamašauskas laišku informavo, kad parengtame projekte papildomų statinių nenumatyta. Savivaldybė nepasiūlė ir kitos tinkamos vietos. Lapteviečiams atrodė, kad monumentui galėtų rasti vieta Prisikėlimo bažnyčios prieigose. Šiam siūlymui taip pat nebuvo pritarta. Kreipėsi į Vilniaus savivaldybę, sulaukėme dėmesio. Svarstyta įvairios vietos monumentui, kuris nuo pereinamųjų metų birželio riogsojo bendrovėje *Sonetos*

Alytaus pakraštyje (*Lietuvos rytas*, 2006, birželio 15, Nr. 135).

Po ilgų tinkamos vietos paminklui ieškojimų, dabar jau Lietuvoje, Kaune ir Vilniuje, paminklas tremtinių galiausiai atrado savo vietą Aukų gatvės skvere šalia Genocido aukų muziejaus. Jis tapo eksponatu po atviru dangumi, bylojančiu Lietuvos žmonių ir savo paties tremtį, simbolizuojančiu Tautos netektis, kančią, dvasios stiprybę ir Viltį...

Paminklo kompozicija primena dažno lietuvio namuose turimą medinį pastatomą kryželį – įprastą lietuviškos kančios ir gyvybės simbolį. Po kelis kartus nenutrūks-

tama juosta stelą juosia jakutų, lietuvių, rusų ir anglų kalbomis iškalta tekstas – *Lietuvos tremtiniams, kentėjusiems ir žuvusiems 1942–1956 m. Jakutijoje*. Šis tekstas, kertantis pasvirusias šviesias ir tamsias vertikales ir sukuria simbolinį kryžių, primenantį Lietuvos tremtinių dramatišką likimą amžinojo įšalo žemėje.

Paminklas sukurtas ir pagamintas valstybės ir Laptevų jūros tremtinių brolijos *Lapteviečiai* surinktomis lėšomis. Jį pastatė Vilniaus miesto savivaldybė.

Aukų gatvės skvere pastačius monumentą išsiplėtė skausmą ir blogį simbolizuojanti fizinė erdvė, kurią lanko užsienio svečiai ir Lietuvos gyventojai. Paminklo aikštėje suprojektuotas įrašas, nusakantis monumento pastatymo Lietuvoje aplinkybes.

Kuo išskirtinė vieta Aukų gatvės skvere?

Vietą monumentui lapteviečiai aptarinėjo birželio 10 d., minint Gedulo ir Vilties dieną, dar balandžio 8 d. projektui pritarė Lietuvos poli-

tinių kalinių ir tremtinių bendrijos suvažiavimas.

Ar nebuvo prieštaravimų dėl monumento statymo vietos Aukų gatvėje?

Kaip minėjau, statyti paminklą Jakutske uždraudė Rusijos prezidento administracija, nerado jam vietos Kauno miesto vadovai, o rugsėjo 1 d. architektas Augis Gučas laišku kreipėsi į Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetą, siūlydamas stabdyti monumento statybą. Vieno žmogaus nuomonė skubiai svarstyta komiteto posėdyje. Apmaudu, kad gerbiamasis architektas (būdamas Vilniaus miesto savivaldybės darbo grupės miesto įvaizdžio programai rengti narys), nepasidomėjęs Vilniaus savivaldybėje projekto svarstymo ir derinimo eiga bei sprendimu, laiške teigia, kad tai visuomenei netikėtas, skubus, blogai apgalvotas veiksmas... Toliau laiško autorius nieko nesūlė. Supraskite – tegul paminklas ir toliau guli patvory. Tokie siūlymai teikiami, kai aikštelė jau buvo parengta statyboms, suderinta ir paskelbta monumento atidengimo data. Žinoma, pakvietėme A. Gučą ir panašiai maistančius Seimo narius spalio 9 d. atvykti į monumento atidengimo renginį ir pasvarstyti, ar jie teisūs.

Architektas susirūpino (gaila, pavėluotai) Lukiškių aikštės projektavimo architektūrine ir menine išraiška. Ar naujasis paminklas nebus kliuvinyje projektuotojams?

Ne vienus metus svarstomos Lukiškių aikštės tvarkymo koncepcijos. Lukiškės – tai centrinė Vilniaus aikštė, jos likimas rūpi visiems. Ji apsupta istoriniais objektais, kuriuos reikia įkomponuoti į aikštės visumą ir aplinką. Tikiuosi, kad skelbiant Lukiškių aikštės projekto konkursą, bus skelbiami objektai, kurie turi išlikti aikštės aplinkoje. Manau, kad atsiras talentingų architektų, kurie į projektą kūrybingai įkomponuos istorinius objektus. Neabejoju, kad bus siūloma ne viena objektą nugriauti, perkelti, uždengti. Tam ir skelbiamas konkursas geriausiems sprendimams.

Kalbėjosi Margiris Daumantas

PRAŠO IŠSAKYTI NUOMONES DĖL HABILITUOTO DAKTARO LAIPSNIO TEIKIMO

Švietimo ir mokslo ministerija kreipiasi į akademinę visuomenę ir kitus suinteresuotus asmenis, prašydama išsakyti nuomones habilituoto daktaro mokslo laipsnio teikimo klausimu.

Ministerija gegužės mėnesį pateikė derinti Aukštojo mokslo įstatymo ir Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą bei teikė susipažinti Vyriausybės nutarimo *Dėl habilituoto daktaro mokslo laipsnio teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo ir kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pakeitimo ir pripažinimo netekusiais galios* projektą. Šiame projekte buvo siūloma nustatyti, kad tyrėjams, kurie įvykdys Vyriausybės patvirtintoje Habilituoto daktaro mokslo laipsnio teikimo tvarkoje nustatytus reikalavimus, bus suteikiamas habilituoto daktaro mokslo laipsnis. Šis laipsnis nesiejamas su profesoriaus ar vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigų užėmimu. Gauti šį laipsnį galėtų pretenduoti visi tyrėjai, atitinkantys Vyriausybės nustatytus kvalifikacinius reikalavimus, nepriklausomai nuo to, ar jie yra įgiję daktaro mokslo laipsnį, ar ne.

Projektu buvo siekiama įtvirtinti tyrėjo pagerbimo už produktyvią mokslinę veiklą laipsnį. Tokio pobūdžio laipsnis yra teikiamas Jungtinėje Karalystėje, Airijoje ir Danijoje. Projektu buvo siekiama surasti kompromisinį variantą – nustatyti, kad habilituoto daktaro mokslo laipsnis nėra siejamas su atitinkamomis pareigomis, o jį įgyti – tyrėjo garbės reikalas. Šis laipsnis nėra pripažįstamas kaip antrasis mokslo laipsnis.

Projektas susilaukė prieštarinių nuomonių – vieni siūlo iš viso atsisakyti šio laipsnio teikimo praktikos Lietuvoje, kiti – nustatyti, kad yra teikiamas habilituoto daktaro mokslo laipsnis, asmenims jau turintiems daktaro mokslo laipsnį.

Prašome iki spalio 30 d. išsakyti savo nuomonę šiuo klausimu. Pasiūlymus, svarstymus, nuomones prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijai elektroninio pašto adresu mts@smm.lt.

Su dokumento projektu galima susipažinti ministerijos tinklalapyje www.smm.lt, skyrelyje *Svarstomi teisės aktai* (http://www.smm.lt/paslaugos/docs/Nutarimo_proj_06-05-18.doc).

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Vilma Balsytė**

Dizainerė **Jolanta Mitalauskaitė**

Patarėjai: **V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius